

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Kari Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel.—Ernst Hoffman
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.—Erich Frank, τακτ. καθ.
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg.—Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανε-
πιστημίου τῆς Ρώμης.—Κ. Τριανταφυλόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστη-
μίου τῶν Ἀθηνῶν.—August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Hei-
delberg.—Καρ. Τζωρεζόπουλος ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.—
Franz Böhm διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.—Παν. Κανελλόπουλος ὑφηγ. Πα-
νεπιστημίου Ἀθηνῶν.—Κωνσταντῖνος Τσαῦσος διδάκτωρ τῆς Νομικῆς—
*Ιωάν. Θεοδωρακόπουλος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ
Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
"ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ"
ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 8
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΥΠΟ

HANS KELSEN

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. *Ἡ οὐσία τῆς πολιτείας*

§ 1. Ἡ πολιτεία ὡς τάξις φυσικῆ τάξις (τάξις τοῦ ὄντος) καὶ δεοντολογικὴ τάξις (τάξις τοῦ δέοντος). Φυσικὸς νόμος, πραγματικὴ ἐνέργεια καὶ κῦρος. § 2. Ἡ πολιτεία ὡς ὑπερφυσικὴ ἀρχή, ἡ ὑποταγὴ εἰς τὴν πολιτείαν. § 3. Ἡ πολιτεία ὡς ὑπερατομικὴ βούλησις. § 4. Ἡ πραγματικὴ ἐνέργεια τῆς πολιτειακῆς τάξεως· κανὼν καὶ παρásokτασις τοῦ κανόνο. § 5. Ἡ σχέσις μεταξὺ κύρους καὶ πραγματικῆς ἐνεργείας τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Δέον καὶ πραγματικότης. § 6. Ἡ πολιτεία ὡς δύναμις. § 7. Ὁ καταλογισμὸς εἰς τὴν πολιτείαν. § 8. Ὁ φυσικὸς καὶ ὁ δεοντολογικὸς καταλογισμὸς. § 9. Ἡ πολιτεία ὡς ἰδανικὴ τάξις. § 10. Ὁ δεοντολογικὸς χαρακτὴρ τῶν κοινωνικῶν μορφῶν· φύσις καὶ πνεῦμα. § 11. Ἡ πολιτεία ὡς ἐξαναγκαστικὴ τάξις. § 12. Ἡ πολιτειακὴ τάξις ὡς τάξις δικαίου. § 13. Ἡ νομικὴ διάταξις, τὸ ὑποκείμενον τοῦ δικαίου, τὸ ὑποκειμενικὸν δίκαιον, ὁ πρωτογενὴς καὶ ὁ δευτερογενὴς κανὼν δικαίου. § 14. Ἡ πολιτεία ὡς τάξις δικαίου μὲ ὄργανα λειτουργοῦντα διὰ κατανομῆς τῆς ἐργασίας. Ἡ κατὰ μορφήν καὶ καθ' ὅλην ἔννοια τῆς πολιτείας. § 15. Ὁ δυϊσμὸς πολιτείας καὶ δικαίου. § 16. Τὰ προβλήματα τῆς γενικῆς πολιτειολογίας ὡς προβλήματα τοῦ δικαίου.

II. *Τὸ κῦρος τῆς πολιτειακῆς τάξεως. (Στατικὴ)*

A' *Τὸ Κῦρος*

(*Ἡ καλουμένη πολιτειακὴ βία, ἡ κυριαρχία πολιτεία καὶ διεθνὲς δίκαιον*).

§ 17. Ἡ πολιτειακὴ βία ὡς κῦρος τῆς πολιτειακῆς τάξεως. § 18. Ἡ κυριαρχία τῆς πολιτείας· ὁ θεμελιώδης κανὼν ἢ τὸ σύνταγμα κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς λογικῆς τοῦ δικαίου. § 19. Ἡ ἀποκλειστικότητα (μοναδικότης) τῆς κυριάρχου τάξεως. § 20. Ἡ κυριαρχία τῆς πολιτείας καὶ ἡ τάξις τοῦ

διεθνούς δικαίου. § 21. Τὰ πρωτεία τῆς ἐνδοπολιτειακῆς τάξεως τοῦ δικαίου. § 22. Τὰ πρωτεία τῆς τάξεως τοῦ διεθνούς δικαίου. § 23. Ἡ σχέσις τῶν δύο ὑποθέσεων ἢ δυαδική κατασκευή. § 24. Ἡ δικαιολογικὴ φύσις τοῦ διεθνούς δικαίου.

Β' Ἡ τοπικὴ, χρονικὴ καὶ προσωπικὴ ἐκτάσις τοῦ κύρους.

(Ἡ ἐκτάσις τῆς πολιτείας καὶ ὁ λυὸς τῆς πολιτείας).

§ 25. Τὸ περιορισμένον καὶ τὸ ἀπεριόριστον τῆς τοπικῆς ἐκτάσεως τοῦ κύρους. § 26. Ἡ κατὰ τόπον μονιμότης. § 27. Ὁ περιορισμὸς τῆς τοπικῆς ἐκτάσεως τοῦ κύρους τῆς ἐννόμου τάξεως τῶν κατ' ἴδιαν πολιτειῶν διὰ τοῦ διεθνούς δικαίου. § 28. Ὁ περιορισμὸς τῆς χρονικῆς ἐκτάσεως κύρους τῆς πολιτειακῆς τάξεως τοῦ δικαίου. § 29. Ὁ περιορισμὸς τῆς προσωπικῆς ἐκτάσεως τοῦ κύρους τῆς πολιτειακῆς τάξεως τοῦ δικαίου. § 30. Ἡ θεωρία περὶ λαοῦ τῆς πολιτείας ὡς θεωρία περὶ τοῦ δικαίου ἐν τῇ ὑποκειμενικῇ ἔννοια. § 31. Καθῆκον δικαίου καὶ πολιτειακὴ ὑπακοή. § 32. Τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. § 33. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἀρχῶν τῆς πολιτείας. § 34. Τὸ δικαίωμα ἐγκλήσεως. § 35. Ἡ δικαιοπραξία. § 36. Δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον. § 37. Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα. § 38. Ἡ συνταγματικὴ προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. § 39. Ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ τῆς παθητικῆς σχέσεως (καθῆκον). § 40. Ἡ ὑπηκοότης.

Γ' Ἡ τοπικὴ δικίρεσις τῆς πολιτείας.

(Συγκέντρωσις καὶ ἀποκέντρωσις αἱ ἐνώσεις τῶν πολιτειῶν).

§ 41. Γενικὴ καὶ μερικὴ ἀποκέντρωσις (συγκέντρωσις). § 42. Τὸ στατικὸν καὶ τὸ δυναμικὸν στοιχεῖον. § 43. Ἡ τελεία καὶ ἡ ἀτελής ἀποκέντρωσις. § 44. Ἡ διοικητικὴ ἀποκέντρωσις. § 45. Ἡ ἀποκέντρωσις μετὰ αὐτοδιοικούμενα σώματα. § 46. Ἡ ἀποκέντρωσις κατὰ «χώρας» (Länder). § 47. Ἡ πολιτεία ὡς μέλος μιᾶς ὀμοσπονδίας πολιτειῶν. § 48. Ἡ ὀμοσπονδία πολιτειῶν καὶ ἡ πολιτειακὴ ὀμοσπονδία. § 49. Αἱ λοιπαὶ ἐνώσεις πολιτειῶν. § 50. Ἡ κοινωνία τοῦ διεθνούς δικαίου.

III. Ἡ γένεσις τῆς πολιτειακῆς τάξεως. (Δυναμικὴ)

Α' Τὰ στάδια τῆς γενέσεως.

(Αἱ τρεῖς ἀρχαὶ ἢ λειτουργίαι τῆς πολιτείας).

§ 51. Νομοθεσία καὶ ἐκτέλεσις. § 52. Τὸ σύνταγμα. § 53. Νόμος καὶ διάταγμα. § 54. Ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις. § 55. Ἡ δικαιοπραξία. § 56. Ἡ ἔμμεσος πολιτειακὴ διοίκησις. § 57. Ἡ ἄμεσος πολιτειακὴ διοίκησις. § 58. Ἡ διάκρισις τῶν ἀρχῶν.

Β' Τὰ ὄργανα τῆς πολιτειακῆς γενέσεως.

(Τὰ πολιτειακὰ ὄργανα).

§ 59. Ὅργανον, λειτουργία ὀργάνων, καὶ φορεῖς ὀργάνων. § 60. Ἡ κατὰ περιεχόμενον ἔννοια τοῦ ὀργάνου ὁ ὑπάλληλος. § 61. Ἡ κατὰ περι-

εχόμενον έννοια τῆς πολιτείας. § 62. Ἡ δημιουργία τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων. § 63. Ἀπλᾶ καὶ σύνθετα πολιτειακὰ ὄργανα ἢ διαδικασία. § 64. Ἡ νομιμότης τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου. § 65. Ὑπαλληλία καὶ συναλληλία τῶν ὀργάνων. § 66. Τὸ «άνώτατον» ὄργανον ὁ άνώτατος πολιτικός άρχων. § 67. Τά άντιπροσωπευτικά ὄργανα.

Γ. Αἱ μέθοδοι τῆς γενέσεως.

(Αἱ μορφαὶ τῆς πολιτείας).

§ 68. Ἡ έννοια τῆς μορφῆς τῆς πολιτείας ἡ μοναρχία καὶ δημοκρατία, ὡς ἰδανικοὶ τύποι. § 69. Ἡ πραγματοποίησις τῶν δύο ἰδανικῶν τύπων ἢ άρχή τῆς πλειοψηφίας. § 70. Αἱ μίχται μορφαί. § 71. Αἱ άρχαιότεραι μορφαί τῆς άπολύτου καὶ τῆς περιορισμένης μοναρχίας. § 72. Ἡ συνταγματική μοναρχία καὶ ἡ δημοκρατική πολιτεία. Ὁργάνωσις τῆς νομοθεσίας. § 73. Ἡ έκτέλεσις εἰς τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν καὶ τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν. § 74. Προεδρική καὶ κοινοβουλευτική κυριαρχία ἐν τῇ δημοκρατικῇ πολιτεία. § 75. Τὸ κοινοβούλιον. § 76. Τά έκλογικὰ συστήματα. § 77. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ λαοῦ καὶ τὸ referendum. § 78. Μορφή τῆς πολιτείας καὶ κοσμοθεωρία.

Εἰσαγωγή

Ὁ ὅρος «γενική θεωρία τῆς πολιτείας» ἢ—ὅπως ὀνομάζουσι τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτὸν κλάδον εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτείας—«γενική πολιτειολογία» περιλαμβάνει συνήθως σειρὰν ὀρισμένων προβλημάτων καὶ μάλιστα τὴν *οὐσίαν τῆς πολιτείας*, ποῦ συνίσταται εἰς τὴν σχέσιν τῆς πρὸς τὴν κοινωνίαν, τὴν ἠθικὴν γενικῶς καὶ τὴν πολιτικὴν εἰδικῶς καὶ κυρίως εἰς τὴν σχέσιν τῆς πρὸς τὸ δίκαιον. Ἐπειτα ἐγκλείει ὁ ὅρος αὐτὸς τὴν θεωρίαν τῶν καλουμένων «στοιχείων» τῆς πολιτείας ἢ τοιαῦτα εἶναι ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας, ἡ ἔκτασις τῆς πολιτείας καὶ ὁ λαὸς τῆς πολιτείας ἢ ἐπίσης περιλαμβάνει τὴν θεωρίαν τῶν εἰδικῶν *λειτουργιῶν* ἢ τῶν *ἐξουσιῶν* τῆς πολιτείας, τὴν νομοθεσίαν, τὴν άπονομὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν διοίκησιν, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν μορφῶν τῆς πολιτείας (μοναρχία καὶ δημοκρατία). Κατὰ κανόνα δὲ κλείεται ὁ κύκλος τῶν προβλημάτων αὐτῶν μὲ τὴν θεωρίαν τῶν ἐνώσεων τῶν πολιτειῶν.

Ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τῶ ὄντι αὐτοτελὲς καὶ ἀναγκαῖον σύστημα ἀπορρέει ἡ λύσις τοῦ προ-

βλήματος, ἂν ἢ καλουμένη, «γενική πολιτειολογία» ὡς γενική θεωρία τῆς πολιτείας ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται οὕτω, ἂν δικαίως πρέπει νὰ θεωρητῆται ὡς αὐτοτελής ἐπιστήμη. Ἡ ἐσωτερικὴ σχέσις τῶν προβλημάτων τῆς βεβαίως δὲν ἔχει καταδειχθῆ σαφῶς ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐργασιῶν. Ἡ πολιτειολογία θὰ παύσῃ παρέχουσα τὴν ὑπόψιαν ὅτι εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον αὐθαίρετον συμπίλημα καὶ θὰ νομιμοποιηθῆ ὡς γνησία ἐπιστήμη, μόνον ὅταν κατορθωθῆ νὰ λυθοῦν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα, τὰ συγκεντρούμενα εἰς τὸν ὅρον αὐτὸν, ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θεμελιώδη ἀρχήν.

Τοῦτο πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσωμεν κατωτέρω. Σκιαγραφούντες δὲ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸ διάγραμμα τῆς γενικῆς θεωρίας τῆς πολιτείας δίδομεν κατὰ τὰς κυρίας γραμμάς, ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὴν πολεμικὴν κατὰ τῆς ἐπικρατούσης θεωρίας, τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐκτενεστέρου ἔργου τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύσαμεν περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. (1)

I. Ἡ οὐσία τῆς πολιτείας.

§ 1. Ἡ πολιτεία εἶναι τάξις ἀνθρωπίνων σχέσεων. Ὅταν χαρακτηρίζουν τὴν πολιτείαν ὡς «ἔνωσιν» ἢ ὡς «σύνδεσμον» ἀνθρώπων, προϋποθέτουν πάντοτε, ὅτι ὁ «σύνδεσμος» αὐτός, τοῦτέστι ἢ ὑπαρξίς τοῦ δεσμοῦ μεταξὺ ἀνθρώπων, ὀνομαζομένου «πολιτεία», ἐπιτυγχάνεται ἢ ὀρθώτερον ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀμοιβαία σχέσις τῶν ἀνθρώπων *τακτοποιεῖται* κατὰ ἓνα ὠρισμένον τρόπον. Μπορεῖ ὅμως κατὰ δύο τρόπους νὰ γίνῃ λόγος περὶ «τάξεως», περὶ νόμου. Ὅμιλοῦμεν περὶ «τάξεως φυσικῆς» καὶ ἐννοοῦμεν δι' αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἀντικείμενα τῆς φύσεως τῷ ὅτι σχετίζονται πρὸς ἀλληλα κατὰ ὠρισμένον, διὰ τῶν *φυσικῶν νόμων* ἐκφραζόμενον τρόπον, ὅτι κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ σχετίζονται ἔτσι. Αὕτη ἢ *ἀνάγκη* εἶνε ἀνάγκη τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς *αἰτίας* ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι νόμοι εἰδικοί. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ εὔρεθῆ ἀντικείμενον φυσικόν, ποῦ νὰ παρουσιάσῃ ἄλλας σχέσεις

(1) Allgemeine Staatslehre, Verlag Julius Springer, Berlin 1925.

ἀπὸ τὰς σχέσεις. ποῦ ὁρίζει ἡ τάξις τῆς φύσεως, εἶναι ἀδύνατον νὰ τεθῆ τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἓνα φυσικὸν νόμον ἢ νὰ διασπάσῃ ἓνα φυσικὸν νόμον· τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο καὶ ἀκατανόητον. Ἐὰν ἓνα φυσικὸν ἀντικείμενον ὑπὸ ὁρισμένης προϋποθέσεως παρουσιάζει σχέσεις διαφορετικὰς ἀπ' ὅ,τι ὁρίζει ὁ—προϋποτιθέμενος—φυσικὸς νόμος, τοῦτο θὰ ἦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν διετύπωσε ὀρθῶς τὸν φυσικὸν αὐτὸν νόμον· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ἀντινόητον, ὅτι πρέπει ὁ νόμος νὰ διατυπωθῆ ἔτσι ὥστε τὸ νέον γεγονός νὰ ἐννοηθῆ ὡς ὑπαγόμενον καὶ αὐτὸ εἰς τὸν νόμον. Ἡ τάξις τῆς φύσεως εἶναι μόνον τὸ σύνολον, τὸ σύστημα τῶν φυσικῶν νόμων.

Ὁμιλοῦν ὁμοίως καὶ περὶ τάξεως κατὰ ἐντελῶς διαφορετικὴν ἐννοίαν. Ὁχι περὶ ἐνὸς συστήματος φυσικῶν νόμων, ἀλλὰ περὶ κανόνων. Οἱ κανόνες δὲν διατυπώνουν ἐκεῖνο, ποῦ τῷ ὄντι γίνεται καὶ ποῦ ἀνεξαιρέτως, κατ' ἀνάγκην, γίνεται, ἀλλὰ ὁρίζουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει, δεόν νὰ γίνεται, ἂν καὶ ἴσως δὲν γίνεται πάντοτε. Τοιαύτη *δεοντολογικὴ* τάξις ἔχει βεβαίως ὡς ἀντικείμενον μόνον ἀνθρωπίνας σχέσεις, τὰ δὲ ἄλλα γεγονότα τὰ συμπεριλαμβάνει μόνον κατὰ τὴν οὐσιώδη αὐτῶν σχέσιν μὲ τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις, τοῦτέστι ὡς προϋποθέσεις ἢ ὡς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπίνης πράξεως· ἐξ ἄλλου μπορεῖ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη πράξις νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον τῆς φυσικῆς τάξεως. Κατὰ τὸ νόημα μιᾶς δεοντολογικῆς τάξεως εἶναι κανεὶς *ὑποχρεωμένος* νὰ συμπεριφέρεται κατὰ ὁρισμένον τρόπον, νὰ πράττῃ τοῦτο καὶ νὰ μὴν πράττῃ ἐκεῖνο. Ἐὰν ὁμοίως δὲν συμπεριφέρεται κανεὶς κατὰ τὸν ὁρισμένον αὐτὸν τρόπον, ἂν παραμελῆ κανεὶς νὰ πράξῃ ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ πράξῃ, ἢ πράττει κανεὶς ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ μὴν πράξῃ, τότε ὁ κανὼν βεβαίως δὲν θίγεται δι' αὐτοῦ, οὔτε κινδυνεύει ἡ δεοντολογικὴ τάξις ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίν της. Βεβαίως λέγουν, ὅτι ὁ κανὼν ἢ ἡ τάξις «προσβάλλεται», «διασπᾶται», ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ κανὼν αὐτὸς, ἢ ἡ δεοντολογικὴ τάξις ἔπαυσε καὶ νὰ *ἰσχύῃ*, νὰ ἔχῃ τὸ κῦρος της. Εἰς τὸ κῦρος αὐτὸ ἔγκειται ἡ εἰδικὴ ὑπαρξις τῆς δεοντολογικῆς τάξεως. Καὶ τὸ κῦρος αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ κάποιαν *πραγματικότητα*, ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν τάξιν αὐτήν, πραγματικότητα ὅπως εἶναι ἡ ὑπαρξις τῆς φύσεως. Ὁ κανὼν οὐ κλείψει ἢ οὐ ψευδομαρτυρήσῃ, διατηρεῖ ἀμετάβλητον τὸ κῦρος του καὶ ὅταν

ἀκόμη εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος ἄνθρωπος κλέπτει ἢ ψεύδεται. Οἱ φυσικοὶ νόμοι κανονίζονται κατὰ τὰ γεγονότα, τὰ γεγονότα ὁμως—καὶ μάλιστα ὡς πράξεις ἢ ὡς παραλείψεις τῶν ἀνθρώπων—δέον νὰ κανονίζονται συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας.

§ 2. Ἐπιχειρήσωμεν νὰ συλλάβωμεν τὴν εἰδικὴν ἔννοιαν κατὰ τὴν ὁποίαν γίνεται γενικῶς λόγος περὶ πολιτείας καὶ εἰδικῶς ἐν τῇ γενικῇ πολιτειολογίᾳ, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ τάξις, ποὺ χαρακτηρίζομεν ὡς πολιτείαν, ἔχει πρωτίστως τὴν ἔννοιαν δεοντολογικῆς τάξεως. Μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοηθοῦν ὠρισμένοι, συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενοι, ἰσχυρισμοὶ περὶ τῆς οὐσίας τῆς πολιτείας, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσδώσῃ κανεὶς εἰς αὐτοὺς μυστικιστικὴν σημασίαν. Τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς εἶναι, πρὸ παντὸς ἄλλου, ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ πολιτεία εἶναι κατ' οὐσίαν *ὑπερφυσικὴ ἀρχή* καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ σχέσις τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων τὴν συμπεριφορὰν κανονίζει ἡ τάξις τῆς πολιτείας, παριστάνεται ὡς *σχέσις ἱεραρχικῆ*, ὅπου τὸ ἕνα μέλος τῆς σχέσεως ὑποτάσσεται καὶ τὸ ἄλλο ὑποτάσσει, οἱ δὲ ἄνθρωποι θεωροῦνται ὡς οἱ «*ὑποτεταγμένοι*» εἰς τὴν πολιτείαν. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβῃ τὴν οὐσίαν τῆς πολιτείας χωρὶς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἀπὸ τὴν πολιτείαν ἐκπορεύονται *ὑποχρεώσεις*, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ζοῦν εἰς τὸν σύνδεσμον τῆς πολιτείας, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχουν ὠρισμένας ἀμοιβαίας σχέσεις. Τὴν δὲ πολιτείαν, ποῦ εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ ἀρχή, ἡ ἰσταμένη ὑπεράνω τοῦ ἀνθρώπου, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐννοήσῃ μόνον ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι μία τάξις, ὑποχρεοῦσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὠρισμένον τρόπον συμπεριφορᾶς, συνεπῶς ὡς σύστημα κανόνων ρυθμιζόντων τὰς ἀνθρωπίνας σχέσεις. Βεβαίως ὁμιλοῦν καὶ περὶ τῆς «*ὑπερφυσικῆς δυνάμεως τῆς φύσεως*» καὶ περὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ φύσις «*ὑπαγορεύει*» εἰς τὰ πράγματα τὸν νόμον καθ' ὃν ἐνεργοῦν καὶ περὶ τοῦ ὅτι τὰ πράγματα εἶναι «*ὑποτεταγμένα*» εἰς τὴν φύσιν. Αὐτὸ ὁμως εἶναι ὀφθαλμοφανῶς μόνον ἀναλογία καὶ μάλιστα ὄχι καὶ τόσον ἐπιτυχῆς συγκρίνουν τὴν φύσιν, τὴν ἰσταμένην ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ ἢ τῶν φυσικῶν νόμων, μετὰ τὴν πολιτείαν, τὴν ἰσταμένην ὑπὸ ἕνα βασιλέα ἢ τοὺς νόμους τοῦ δικαίου, χωρὶς δι' αὐτοῦ νὰ συνταυτίζουσιν τὴν τάξιν τῆς φύσεως μετὰ τὴν πολιτειακὴν τάξιν. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τὸ πρῶτον ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ περὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεών των, ἐπειδὴ ἡ

ἐπιστήμη τῆς πολιτείας καὶ ὄχι ἡ — φυσικὴ ἐπιστήμη—εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη ἐπιστήμη, διὰ τοῦτο εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη μεταχειρίζεται κατ' ἀρχὰς τὰς ἐννοίας, ποῦ ἦσαν προωρισμένοι διὰ τὴν κατανόησιν τῆς πολιτείας καὶ ὅτι ἀντελήφθησαν τὴν φύσιν ὡς ἓνα μέγαλον πολιτειακὸν ὄργανισμὸν. Τῷ ὄντι ἡ ἐννοία τοῦ φυσικοῦ νόμου κατάγεται ἀπὸ τὴν ἐννοιαν τοῦ κανόνος, ὑπέστη δὲ βεβαίως πλήρη ἀλλοίωσιν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενόν της.

§ 3. Ὅπως ἐννοοῦν τὴν πολιτείαν ὡς ὑπερφυσικὴν ἀρχήν, ἔτσι χαρακτηρίζουν αὐτὴν συχνὰ καὶ ὡς «βούλησιν» καὶ ἡ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι κατ' οὐσίαν βούλησις ἢ καθορίζουν ὅτι ἔχει κατ' οὐσίαν βούλησιν. Ἡ «βούλησις» αὐτὴ—καθὼς ἰσχυρίζονται—δὲν εἶναι ἡ βούλησις ὠρισμένων ἀνθρώπων. Βεβαίως μεταχειρίζεται ἡ βούλησις τῆς πολιτείας ἢ ἡ πολιτεία ὡς βούλησις ὠρισμένους ἀνθρώπους καὶ τὴν θέλησιν αὐτῶν ὡς ὄργανά της. Ἡ βούλησις ὅμως αὐτῆς ταύτης τῆς πολιτείας εἶναι κατὰ διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν βούλησιν τῶν ἀνθρώπων, ποῦ εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν πολιτείαν, ἡ δὲ βούλησις τῆς πολιτείας εἶναι ὑπερτέρα ἀπὸ τὸ ἀπλοῦν ἄθροισμα τῶν εἰδικῶν βουλήσεων, ἴσταται ὑπεράνω τῶν βουλήσεων αὐτῶν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ εἶναι τότε μόνον πλήρεις νοήματος καὶ παύουν νὰ εἶναι παρανοήματα τῆς μυστικιστικῆς ψυχολογίας, ποῦ ἐργάζεται πάντοτε μὲ πλάσματα, ὅταν ἐννοήσῃ κανεὶς τὴν μυστηριώδη «βούλησιν» τῆς πολιτείας ὄχι ὡς πραγματικὸν ψυχικὸν γεγονός (ὑπὸ ψυχολογικὴν ἐννοιαν ἢ βούλησις ὑπάρχει μόνον ὡς βούλησις ὠρισμένων ἀνθρώπων, ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀτόμου δὲν ὑπάρχει βούλησις), ἀλλὰ ὡς εἰκονικὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κύρους τῆς δεοντολογικῆς τάξεως, ποῦ ὀνομάζομεν πολιτείαν. Τὸ δεοντολογικὸν αὐτὸ κύρος εἶναι ἡ εἰδικὴ σφαῖρα ὅπου ὑπάρχει ἡ πολιτεία.

§ 4. Κατὰ διαφορετικὸν εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐνέργεια τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Βεβαίως ἡ πολιτειακὴ τάξις δὲν ἔχει μόνον κύρος, ἀλλὰ ἔχει—μέχρις ἐνὸς ὠρισμένου βαθμοῦ—καὶ πραγματικὴν ἐνέργειαν ὄχι μόνον δέον νὰ ἀκολουθῆται, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Ἡ πραγματικὴ σχέσις τῶν ἀνθρώπων ἀνταποκρίνεται κατὰ προσέγγισιν πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Ἐν τούτοις δέον νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ ἐκφράζεσθαι ἐγκλείει συνωνυμίας αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς μεγάλας πλάνας. Κυρίως δὲν εἶναι ὁ καιὼν ἢ ἡ δεοντολογικὴ τάξις, κατὰ τὴν εἰδικὴν

αὐτῆς ὑπόστασιν ὡς κύρους, ἢ ὁποῖα «ἐνεργεῖ». Εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνονται τὸν κανόνα ἢ ἔχουν τὴν παράστασιν τῆς τάξεως. Ἡ παράστασις αὐτὴ ἐνεργεῖ διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι αὐτὴ παρακινεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς συμπεριφορὰν ἀνάλογον πρὸς τὴν παράστασιν, πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτήν. Ἐνας ἄνθρωπος π.χ. ποῦ σκανδαλίζεται νὰ ὑφαρπάσῃ κάτι ἀπὸ ἐνὶ ἄλλον, ἐνθυμεῖται τὴν πολιτειακὴν ἐντολήν· οὐ κλέψει καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς παραστάσεως αὐτῆς δὲν διαπράττει τὴν κλοπὴν. Ὁ κανὼν ὡς τοιοῦτος εἶναι ἓνα γεγονός ἐξωψυχολογικόν, εἶναι ἢ ἔκφρασις τοῦ **δόντος** καὶ τὸ «κῦρος» του δὲν ἀνήκει εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ **φυσικοῦ** ὄντος, τοῦ διεπομένου ἀπὸ τὸν νόμον τῆς αἰτίας. Ἡ **παράστασις**, ποῦ ἔχει ὡς ἀντικείμενόν της (περιεχόμενόν της) τὸν κανόνα, ἢ ψυχικὴ ἐνέργεια, ποῦ «εἶναι φορεὺς» τοῦ κανόνος ὡς πνευματικοῦ περιεχομένου, εἶναι ἓνα καθαρῶς ψυχολογικόν γεγονός·μπορεῖ νὰ εἶναι αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ φυσικοῦ ὄντος. **Αὐτὴ** εἶναι ἢ **ἐνεργοῦσα** παράστασις, τοῦτέστι ἢ ἔχουσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν κανόνα συμπεριφορὰν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ προκαλοῦσα αὐτὸ αἰτιολογικῶς. Πρέπει συνεπῶς νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὸν **κανόνα** ποῦ **ἰσχύει**, ποῦ **ἔχει κῦρος**, καὶ τὴν **παράστασιν** τοῦ κανόνος ποῦ **ἐνεργεῖ**. Ὄταν διακρίνη κανεὶς μόνον τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ **κανόνος**, τότε ἔκφράζεται μὲ μίαν συντομίαν, ἢ ὁποῖα ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἔχει κανεὶς πλήρη συνείδησιν τῶν δύο διαφόρων ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, καλύπτονται ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄρον, τὸν «κανόνα».

§ 5. Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ τάξις, ἢ χαρακτηριζομένη ὡς πολιτεία, ὄχι μόνον ἔχει δεοντολογικόν κῦρος, ἀλλὰ ἐνεργεῖ κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσαν ἐννοιαν, δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραπλανήσῃ εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πολιτειακὴ τάξις εἶναι τάξις ὄντος, ὅπως εἶναι ἢ τάξις τοῦ φυσικοῦ ὄντος, καὶ ὅτι δὲν εἶναι κανόνες, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν, φυσικοὶ νόμοι ἐκεῖνοι ποῦ ἀποτελοῦν τὸ σύστημα τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Ἡ παραδοχὴ αὐτὴ δὲν δικαιολογεῖται καὶ ὅταν ἀκόμη ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσῃ κανεὶς, ὅτι ἡ πολιτειακὴ τάξις, ὡς τοιαύτη, τότε μόνον προϋποτίθεται ἔχουσα κῦρος, ὅταν ἢ περὶ αὐτῆς παράστασις ἐνεργεῖ μέχρις ἐνός ὁρισμένου βαθμοῦ, ὅταν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ῥυθμίζει ἢ δεοντολογικὴ τάξις τὴν ἀμοι-

·βαίαν σχέσιν, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν παράστασιν τῆς τάξεως αὐτῆς, συμπεριφέρονται τῷ ὄντι, κατὰ τὸ πλεῖστον, συμφώνως πρὸς τὴν τάξιν. Μπορεῖ νὰ εἴπωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος· κάποια πραγματικότης τῆς πολιτειακῆς τάξεως ἀποτελεῖ βεβαίως τὴν *conditio sine qua non*. ὄχι ὁμως καὶ τὴν *conditio per quam* διὰ τὸ κῦρος τῆς τάξεως αὐτῆς. Ἐὰν ὁμως προσέξῃ κανεὶς ἀκριβέστερον θὰ ἴδῃ ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀδιάφορον, ἂν ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἀνταποκρίνεται γενικῶς εἰς τὴν ὡς ἔγκυρον προϋποθεθεῖσαν τάξιν, προεκλήθῃ ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν παράστασιν τῆς τάξεως αὐτῆς. Ἐὰν καὶ εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ διὰ ποῖον λόγον οἱ ἄνθρωποι συμπεριφέρονται σύμφωνα μὲ τὴν πολιτειακὴν τάξιν, ἐν τούτοις μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ μὲ ἀρκετὴν βεβαιότητα, ὅτι εἰς ἀρκετὰ πολλὰς περιπτώσεις ὄχι, ἢ τοῦλάχιστον ὄχι *μόνον* ἡ παράστασις μιᾶς πολιτειακῆς ἐντολῆς εἶναι ἡ ὁδηγοῦσα τὸν ἄνθρωπον εἰς κανονικὴν συμπεριφορὰν. Εἶναι πολλάκις θρησκευτικαὶ ἢ ἠθικαὶ παραστάσεις ποῦ παρακινοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ κλέπτῃ, νὰ ἐπιστρέφῃ ἕνα ληφθὲν δάνειον ἢ νὰ δηλώνη τὰ εἰσοδήματά του ἐπακριβῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς φορολογίας. Ὅχι ὁ φόβος τῆς πολιτειακῆς ποινῆς ἢ τῆς ἐκτελέσεως, ὑπὸ τὴν κύρωσιν τῶν ὁποίων τελεῖ ἀκριβῶς ὁ πολιτειακὸς κανὼν, ἀλλὰ ἡ σκέψις περὶ θεοῦ, περὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν συνανθρώπων ἢ περὶ τῆς κοινωνικῆς ὑπολήψεως, αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποῦ παρακινοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς ἐντολὰς τῆς πολιτείας. Ἡ σχέσις, ποῦ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ κύρους τῆς δεοντολογικῆς τάξεως τῆς πολιτείας καὶ τῆς σφαίρας τοῦ πραγματικοῦ γίνεσθαι, πρέπει ἄρα νὰ διατυπωθῇ καλλίτερον κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἡ πολιτειακὴ τάξις τότε μόνον προῦποτίθεται ὡς δεοντολογικῶς ἔγκυρος, ὅταν ἡ πραγματικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ἡ τάξις αὐτή, ἀνταποκρίνεται, μέχρις ἑνὸς ὁρισμένου βαθμοῦ, εἰς τὸ περιεχόμενόν της. Θὰ ἦταν βεβαίως ἀνόητον νὰ προϋποθέσῃ κανεὶς μίαν πολιτειακὴν τάξιν ὡς ἔγκυρον εἰς τὴν ὁποίαν *κατ' οὐδένα* τρόπον ἀνταποκρίνεται ἢ συμμορφώνεται ἡ πραγματικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχουν βεβαίως μερικά μεμονωμένα παραδείγματα στενοκεφάλων, ποῦ ἀκόμη σήμερον θεωροῦν τὴν πολιτειακὴν τάξιν τῆς τσαρικῆς Ρωσσίας ὡς ἔγκυρον καὶ ὅ,τι συνετελέσθη ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν τὸ θεωροῦν ὡς παράνομον, μὲ τὴν αἰτιολογίαν, ὅτι ἡ παλαιὰ τάξις δὲν

μετεβλήθη με νόμιμα μέσα. Τοῦτο ὅμως θεωρεῖται γνώμη παραλογισομένων. Ποίαν σημασίαν μπορεί νὰ ἔχη τὸ γεγονός, τοῦ νὰ θεωρῆ κανεῖς ὡς ἔγκυρον μίαν τάξιν μετὰ τὸ μέτρον τῆς ὁποίας *καμμία* πλέον ἔννομος κατάστασις δὲν δύναται νὰ ὀρισθῆ;

Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ δεοντολογικὴ τάξις δὲν πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε *κάθε* πραγματικὴ σχέσις τῶν εἰς αὐτὴν ὑποτεταγμένων ἀνθρώπων νὰ ἐμφανίζεται ὡς κανονικὴ. Τὸ περιεχόμενον τῆς δεοντολογικῆς τάξεως πρέπει μάλιστα νὰ εἶναι τοιοῦτο ὥστε νὰ ὑπάρχη ἡ *δυνατότης ἀντιφάσεως* μεταξὺ εἰδικῶν γεγονότων τοῦ πραγματικοῦ γίνεσθαι καὶ τῶν κανόνων τῆς τάξεως. Πρέπει νὰ εἶναι *δυνατὸν νὲ πράττει κανεῖς ἐναντίον τῆς τάξεως* ἢ τάξις πρέπει νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ «διασπᾶται», διότι διαφορετικὰ δὲν θὰ ἔχη τὸν χαρακτῆρα *δεοντολογικῆς* τάξεως. Ὁ κανὼν ποῦ διατάσει πρέπει νὰ γίνεται ἐκεῖνο ποῦ πραγματικῶς γίνεται ἢ πρέπει νὰ συμπεριφέρεσαι ὅπως πραγματικῶς συμπεριφέρεσαι, θὰ ἦταν μόνον ὡς πρὸς τὴν λέξιν καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὸ νόημα κανῶν. Μόνον ἓνας κανὼν τοιοῦτου περιεχομένου θὰ ἔδιδε τὴν ἐγγύησιν ὅτι *σὺδέποτε* εἶναι δυνατὴ ἀντίφασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς πραγματικότητος τῆς φύσεως ἓνας τέτοιος ὅμως κανὼν θὰ ἦταν ἀνόητος. Ἡ ζητουμένη λοιπὸν σχέσις μεταξὺ τοῦ περιεχομένου ἑνὸς συστήματος ἐγκύρων μορφῶν καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ πραγματικοῦ γίνεσθαι, τοῦ συντεταγμένου πρὸς τὸ σύστημα τῶν κανόνων, εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῆ ὡς ἑξῆς· πρέπει νὰ διακρίνωμεν *ἓνα ἀνώτερον καὶ ἓνα κατώτερον ὄριον*· ἡ δὲ ἔντασις δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνη ἓνα *maximum* οὔτε νὰ πίπτῃ κάτω ἀπὸ ἓνα *minimum*. Τὸ πρόβλημα εἶναι λοιπὸν πολὺ περισσότερον περιπλεγμένον ἀπὸ ὅτι φαίνεται εἰς τὸν κοινὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου.

§ 6. Ἐὰν παραδεχθῆ λοιπὸν κανεῖς, κατὰ τὰ προηγούμενα, ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι δεοντολογικὴ τάξις, δὲν θὰ παραιτηθῆ βεβαίως καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην παραδοχὴν, ὅτι ἡ πολιτεία—ἂν καὶ ὄχι ἀποκλειστικῶς ἐν τούτοις *συμπληρωματικῶς*—εἶναι *δύναμις, βία, ἄρα* φυσικὸν ὄν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκπορεύονται φυσικαὶ ἐνέργειαι. Θὰ ὑποδείξῃ δὲ κανεῖς τὰ κατασκευάσματα ἐκεῖνα, ποῦ ἐκδηλώνουν συνήθως τὴν βίαν τῆς πολιτείας, τὰ πυροβόλα, τὰ πολυβόλα καὶ τὰς χειρομβοβίδας, τὰ φρούρια καὶ τὰς φυλακὰς, τὴν ἀγχόνην καὶ τὰς λαιμητόμους. Ἄλλὰ αὐτὰ ὅλα, καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα, εἶναι ἄψυχα καὶ ἀδιάφορα ἀντι-

κείμενα, προσλαμβάνουν δὲ τὴν εἰδικὴν των σημασίαν μόνον διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ μεταχειρίζονται *ἄνθρωποι*: τὸ γεγονὸς δὲ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πράττουν τοῦτο, αὐτὸ εἶναι *κατὰ βάθος* ἀποτέλεσμα τῶν παραστάσεων ὑπὸ τῶν ὁποίων κυριαρχοῦνται καὶ δὴ τῆς παράστασεως, ὅτι *πρέπει* νὰ πράξουν ἔτσι, ὅπως ὁρίζουν οἱ πολιτειακοὶ κανόνες. Ὅταν λοιπὸν ὁμιλῇ κανεὶς περὶ τῆς δυνάμεως τῆς πολιτείας, πρέπει νὰ ἔννοῃ τὴν δύναμιν τῶν παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς περιεχόμενον τὴν πολιτειακὴν τάξιν ἢ (κατὰ τὴν ἀνωτέρω σημειωθείσαν συντομίαν) τὴν πραγματικὴν ἐνέργειαν τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Ἄν νομίζῃ κανεὶς, (προσκολλημένος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν φαινομένων), ὅτι ἡ πραγματικὴ ὑπαρξίς τῆς πολιτείας ἔγκειται εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν, τότε ἡ πραγματικότης *αὐτῆ* τῆς πολιτείας δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν τοῦ θεοῦ: ὑπάρχει μόνον ὅταν πιστεύῃ κανεὶς εἰς αὐτὸν. Βεβαίως εἶναι δύσκολον νὰ εἴπῃ κανεὶς, μετὰ τὰ εἰρημένα περὶ τῶν αἰτίων τῆς κατὰ τὸ δέον συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων, τί ἀπὸ τὴν πραγματικότητα αὐτὴν, ποῦ χαρακτηρίζεται ὡς «δύναμις τῆς πολιτείας», ἀνάγεται τῷ ὄντι εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τί, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸ βάθος τοῦ πράγματος, ὀφείλεται εἰς τὸν πανάγαθον θεὸν καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ὑπαρξεως εἶναι ἐντελῶς ὑποκειμενικὸς: *ἀντικειμενικὸν* εἶναι μόνον τὸ κῦρος τῆς δεοντολογικῆς τάξεως, τῆς ὁποίας ἡ ἔκφρασις εἶναι πολιτεία ἢ «θεὸς».

§ 7. Ἀπὸ τὴν ἀποψιν τοῦ ἀκρίτου *ἐμπειρισμοῦ* ἴσως ἀντιταχθῆ κατὰ τῶν συλλογισμῶν αὐτῶν, ὅτι εἶναι πολὺ «ἀπαγωγικοί», διότι ἀφορμῶνται ἀπὸ ἓνα εἰδικὸν κῦρος, εἰς τὸ ὁποῖον δέον νὰ ἔγκειται ἡ ὑπαρξίς τῆς πολιτειακῆς τάξεως, ὑπαρξίς ἡ ὁποία δὲν εἶναι «ἐμπειρικὴ», διότι δὲν εἶναι ἢ τῶν φυσικῶν γεγονότων τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη λάβῃ κανεὶς ὡς ἀφετηρίαν ἐντελῶς «ἐμπειρικά» γεγονότα, κατ' ἀνάγκην θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα. Ἄς παρατηρήσῃ κανεὶς ἐπισταμένως—διὰ νὰ κυριαρχήσῃ τῆς πολιτείας ἐννοιολογικῶς — πρῶτον τὴν καλουμένην πραγματικότητα, τουτέστι τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα. Δὲν θὰ ἴδῃ κανεὶς τίποτε ἄλλο παρὰ ἀνθρωπίνας πράξεις, ἓνα ἄπειρον πλῆθος ἀπὸ ἐνεργείας ἀτόμων. Ποῖον ὅμως εἶναι τὸ γνῶρισμα διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνομεν μερικὰς ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας αὐτὰς πράξεις ὡς *πολιτειακὰς ἐνεργείας*; Ποῖον εἶναι τὸ κριτήριον διὰ τοῦ ὁποίου *καταλο-*

γίζονται ὠρισμένοι ἀνθρώπιναι πράξεις, ὄχι εἰς τὸν πρᾶτταντα ἄνθρωπον ὡς τοιοῦτον, ἀλλὰ—δι' αὐτοῦ βεβαίως—εἰς ἓνα ἄλλο ὑποκείμενον, ἰδεῶδες ὑποκείμενον, προϋποτιθέμενον τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή εἰς τὴν «πολιτείαν»; Διὰ τὴν αἴσθησιν, τοῦτέστι διὰ τὸν ἐντελῶς «ἐμπειρικὸν» καὶ «ἐπαγωγικὸν τρόπον» τοῦ θεωρεῖν τὴν πραγματικότητα, ὑπάρχουν μόνον εἰδικαί, ἀτομικαὶ ἀνθρώπιναι πράξεις. Ἐάν δὲ θεωρῆ κανεὶς μερικὰς ἀπὸ τὰς πράξεις αὐτὰς ὡς «πολιτειακάς» ἐνεργείας—ἡ δὲ πολιτεία, διὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ θεωρεῖν τὰ πράγματα ἐνυπάρχει, ἂν ὑφίσταται, μόνον εἰς τὰς «πολιτειακάς αὐτὰς ἐνεργείας»—τότε ἡ ποιότης αὐτῶν ὡς πολιτειακῶν ἐνεργειῶν μᾶς ἐπιβάλλει νὰ μὴν θεωρήσωμεν τὰς πράξεις αὐτὰς ὑπὸ τὴν αἰσθητῶς ἀντιληπτὴν ἰδιότητα. Εἰς τὴν «πολιτείαν» ὡς τὸν «φορέα» ἢ τὸ «ὑποκείμενον» τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, καταλήγει κανεὶς μόνον μὲ διανοητικὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου χαρακτηρίζομεν ὡς **καταλογισμόν**. Ἡ πολιτεία ὡς τὸ ὑποκείμενον τῶν πολιτειακῶν ἐνεργειῶν εἶναι **σημεῖον καταλογισμοῦ**. Τὸ κριτήριον ὁμοῦς διὰ τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις, τὰς ὁποίας θεωρεῖ κανεὶς ὡς πολιτειακὰς ἐνεργείας, δι' ἐκεῖνας τὰς ὁποίας δύναται νὰ καταλογίσῃ κανεὶς εἰς τὴν πολιτείαν, εἶναι ἓνα καὶ μόνον· ὅτι δηλαδή αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ—καὶ μόνον αὐταὶ—**ἀνταποκρίνονται** κατὰ εἰδικὸν τρόπον εἰς τὴν ὡς ἔγκυρον προϋποτεθεῖσαν τάξιν, τοῦτέστι εἰς τοὺς **κανόνας** τοὺς διαμορφούντας τὴν τάξιν αὐτήν. Αἱ πράξεις δὲ αὐταὶ διὰ νὰ εἶναι πολιτειακαί, ἔχουν ὠρισμένας προϋποθέσεις καὶ εἶναι πράξεις ὠρισμένων ἀνθρώπων. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῶν ὡς πολιτειακῶν ἐνεργειῶν δὲν σημαίνει **κυρίως** τίποτε ἄλλο παρὰ, ὅτι αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ **ἀνταποκρίνονται**, κατὰ εἰδικὸν τρόπον, εἰς τὴν τάξιν τῆς πολιτείας, καὶ δὴ ἐφ' ὅσον αὐταὶ κανονίζονται κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ὑπὸ τῆς τάξεως, ἐκτελοῦνται ἐν τὸς τῆς σφαίρας τῆς τάξεως καὶ συνεπῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀναχθοῦν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς τάξεως. Ἡ πολιτεία ὡς ὑποκείμενον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν εἶναι μόνον ἡ προσωποποιημένη ἔκφρασις τῆς ἐνότητος τῆς τάξεως αὐτῆς. Ἡ ἀναφορὰ τῶν ἐνεργειῶν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς τάξεως, τῆς στηριζομένης εἰς τὸν κανόνα τὸν ρυθμίζοντα τὰς ἐνεργείας αὐτάς, εἶναι ὁ «**καταλογισμὸς**» εἰς τὴν πολιτείαν. Ἡ πολιτεία εἶναι τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ καταλογισμοῦ ὅλων τῶν κατὰ εἰδικὴν μορφήν δεοντολογικῶς χαρακτηριζομένων πολιτειακῶν πράξεων, τὸ κοινὸν σημεῖον συναντήσεως διὰ τὸν καταλογισμόν ὅλων

τῶν ὡς πολιτειακῶν ἐνεργειῶν χαρακτηριζομένων γεγονότων.

§ 8. Ἡ λογικὴ μορφή τοῦ δεοντολογικοῦ **καταλογισμοῦ**, θεμελιωδῶς διάφορος ἀπὸ πᾶσαν γνῶσιν συντελουμένην διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τουτέστι κατευθυνομένην πρὸς τὴν φυσικὴν πραγματικότητα, καὶ εἰδικώτερον ἢ ἀνάγκη τοῦ **δεοντολογικοῦ** χαρακτηῆρος αὐτοῦ, καταδεικνύεται ἔμφανεστερον ἢ τὸν συγκρίωμεν πρὸς ἀνάλογον γεγονός ἐν τῇ φύσει, δηλαδή ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὸ ὁποῖον ἐπίσης θὰ ἠδύνατο νὰ ὀρισθῇ ὡς «καταλογισμός». Τοιοῦτος φυσικὸς καταλογισμὸς λαμβάνει χώραν, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τινος λειτουργίας ἐνὸς **ὀργανισμοῦ**. Λέγεται π. χ, ὅτι τὸ πτηνὸν ἴδει, ἂν καὶ μόνον ἐν μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ του—ὁ λάρυγξ—λειτουργεῖ. Λέγεται δὲ τὸ δένδρον ἀνθεῖ ἂν καὶ εἰς μοναδικὸς κλαδίσκος ἐνὸς μόνου κλάδου βγάζει ἕνα ἄνθος. Οὕτω ἀναφέρεται ἡ λειτουργία τοῦ μέρους εἰς τὸ ὅλον, καταλογίζεται μία πράξις εἰς τὸ ὅλον, ὡς ἐνιαῖον ὑποκείμενον, ὡς εἰς «φορέα», διότι λαμβάνει χώραν ἐντὸς τοῦ συστήματος τοῦ ὅλου. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι φυσικὸς ὀργανισμὸς, ἀποτελούμενος ἐξ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ ὄργανά του, ὅπως ὁ ζῶν ὀργανισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ κυττάρα του ἢ ἀπὸ σχετικῶς αὐτοτελεῖς ομάδας κυττάρων (τὰ ὄργανα ἐν τῇ στενῇ ἐννοίᾳ, ὡς ἡ καρδία, ὁ ὀφθαλμός). Εἰς αὐτὸ τὸ **ἐσπευσμένον** συμπέρασμα δύνανται νὰ καταλήξουν μόνον οἱ παραβλέποντες τὴν θεμελιώδη διάκρισιν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ καταλογισμοῦ. Ὁ «φυσικὸς» καταλογισμὸς συντελεῖται πρὸς ὅλον τι, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐνότης εἶναι ἀμέσως δεδομένη εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Βλέπομεν τὸ πτηνὸν καὶ ἀπτόμεθα τοῦ δένδρου ὡς ἐνὸς ὄντος. Τὴν **πολιτείαν** ὅμως δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ τὴν ἴδωμεν, οὔτε νὰ τὴν ἀκούσωμεν ὡς ἐ. ὄτητα, οὔτε νὰ ἀγγίξωμεν αὐτήν. Εἰς τὴν αἴσθησιν εἶναι μόνον ἀτομικαὶ πράξεις δεδομέναι, μὴ δυνάμεναι νὰ θεωρηθῶσι ὡς πολιτειακαὶ πράξεις, ἐφ' ὅσον ἄνευ ἐτέρων προϋποθέσεων ἐξετάζονται καθ' ὅλου ὡς φυσικὰ φαινόμενα. Πρέπει νὰ σκεφθῶμεν κατὰ ἴδιον τρόπον, πρέπει νὰ προϋποθέσωμεν μίαν ἰσχύουσαν ἐννομον τάξιν, ἵνα ἐκ τῆς φοβεραῆς πληθύος τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν ἀποχωρίσωμεν τὰ δυνάμενα νὰ χαρακτηρισθῶσι ὡς πολιτειακαὶ πράξεις. Τότε ὅμως, ὡς μέρος ὅλου τινός, τὸ ὄργανον φυσικοῦ τινος ὀργανισμοῦ, εἶναι ὄργανον διὰ τὴν **δλότητα** τοῦ ὀργανισμοῦ, εἶναι ὄργανον πρὸς **πᾶσαν** **κατεύθυνσιν** τῆς ζωτικῆς του ἐνεργείας καὶ μὲ **ὅλας** τὰς λειτουργί-

ας του. Οιαδήποτε μεταβολή και ἀνλαμβάνει χώραν και εἰς τὸ ἐλάχιστον μέρος ἑνὸς τοιούτου ὀργανισμοῦ, ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὸ ὅλον· οἰονδήποτε μέρος ὀργανισμοῦ τινος και ἂν λειτουργεῖ, λειτουργεῖ ἐν αὐτῷ ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς ὡς «φορεῦς» ἢ ὡς «ὑποκείμενον» πασῶν τῶν λειτουργιῶν πάντων τῶν μερῶν. Εἰς τὸν λεγόμενον κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῆς πολιτείας τὰ πράγματα ἔχουν ἐντελῶς ἄλλως. Ὅταν λέγεται, ὅτι ἡ πολιτεία «ἀποτελεῖται» ἀπὸ ἀνθρώπους, παραβλέπεται, ὅτι ὁ ἀνθρώπος αἰήκει μόνον μερικῶς και μάλιστα μὲ ἐν μικρὸν μέρος τῆς ὑπάρξεως, ἢ ὀρθώτερον τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν πολιτείαν και ἂν πρόκειται ἀκόμη· περὶ τῆς κυριαρχικωτέρας πολιτείας. Ὅτι πράττει ὁ ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος συμπίπτει νὰ εἶναι και πολιτειακὸν ὄργανον, δὲν εἶναι πολιτειακὴ πράξις. Ἀνθρώπος, ἐνδεχομένως ἐκπληρῶν ἔργα δικαστοῦ, προβαίνει εἰς πράξεις πολιτειακῶς ἀπολύτως ἀδιαφόρους, πράξεις κειμένας ἔξω τῆς πολιτειακῆς τάξεως, ὡς ὅταν ἐξέρχεται εἰς περίπατον μετὰ τῶν τέκνων του. Ἐνεργεῖ πολιτειακὰς πράξεις και εἶναι ὡς ἐκ τούτου ὄργανον τῆς πολιτείας, ὅταν ὑπὸ καθωρισμένας περιστάσεις, μὲ καθωρισμένην διαδικασίαν, εἰς καθωρισμένον τρόπον και μὲ καθωρισμένας λέξεις ἐκδίδει ἀπόφασιν. Τούτου ἔνεκεν χρειαζόμεθα μίαν *ἐκλεκτικὴν ἀρχὴν* διὰ τῆς ἧς θὰ διαχωρίζωμεν ἐκ τῶν λειτουργιῶν ἀνθρώπου ἐνεργοῦντος ὑπὸ ὠρισμένας συνθήκας και ὡς πολιτειακοῦ ὄργανου τὰς λειτουργίας τὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ σύστημα τῆς πολιτείας. Αὐτὴ ἡ ἐκλεκτικὴ ἀρχὴ ἢ ὁποία, διὰ τοὺς προορηθέντας λόγους, δὲν χρειάζεται εἰς τὴν κατὰ φύσιν θεωρίαν διὰ τὸν φυσικὸν καταλογισμόν, εἶναι ὁ *κανὼν δικαίου* (Norm), δι' οὗ τὸ πραγματικὸν γεγονὸς καθίσταται τὸ πρῶτον πολιτειακὴ πράξις. Μόνον *τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου διαμορφούμενον* πραγματικὸν γεγονὸς εἶναι πολιτειακὴ πράξις· μόνον ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖ ἢ «πολιτεία». Καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχει εἰς τὸν κοινωνικὸν κόσμον φαινόμενον, τελείως ἀποκλειόμενον ἀπὸ τὸν φυσικὸν κόσμον, *τὸ ἀνυπόστατον*, ἢ ἀνυπόστατος πολιτειακὴ πράξις. Μία ἀτομικὴ ἐνέργεια δύναται νὰ ἐμφανισθῇ μὲ τὴν ὑποκειμενικὴν ἀξίωσιν νὰ ἰσχύσῃ ὡς πολιτειακὴ πράξις, ἐνῶ *ἀντικειμενικῶς* δὲν εἶναι τοιαύτη· τοῦτο εἶναι μία ἀνυπόστατος πολιτειακὴ πράξις, ἀνυπόστατος, διότι δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τοὺς ἀπὸ πολιτειακῆς τάξεως εἰς τοιαύτας πράξεις ἐπιβαλλομένους ὄρους, ἀνυπόστατος ὄχι μόνον ἀπὸ *νομικῆς*, ἀλλὰ και *κοινωνικῆς* ἀπόψεως, ἂν κατ' ἀρχὴν θέλο-

μεν νὰ διακρίνωμεν αὐτὰ τὰ δύο πράγματα. Εἰς τὸν κόσμον τῆς φύσεως, τῶν φυσικῶν ὀργανισμῶν, δὲν ὑπάρχουν ἀνυπόστατοι φυσικαὶ ἢ ὀργανικαὶ πράξεις.

§ 9. Τὸ προσδίδον εἰς τὸ φυσικόν, τοῦτέστι εἰς τὸ αἰσθητὸν περιστατικόν τῆς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ συντελουμένης ἀνθρωπίνης πράξεως, τὸν χαρακτήρα τῆς πολιτειακῆς πράξεως, τὸ ἀνυψοῦν αὐτὸ ἐκ τῆς σφαιράς τῆς φύσεως εἰς ἰδιαιτέραν, ὑπ' ἄλλων νόμων διεπομένην, σφαῖραν, τοῦτο εἶναι τὸ νόημα τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς πράξεως ταύτης ὡς *ισχυρᾶς* προὑποτιθεμένης τάξεως, τὴν ὁποίαν ἤδη καὶ καθωρίσαμεν ὡς πολιτείαν. Δυνάμεθα ὡς ἐκ τούτου τὴν τάξιν ταύτην νὰ ἀποκαλέσωμεν ὡς *νοητικὸν σχῆμα* (*Deutungsschema*), ὡς *ιδανικὸν* σύστημα, τῇ βοήθειᾳ τοῦ ὁποίου ὠρισμένα πραγματικὰ γεγονότα κατανοοῦνται ὡς πολιτειακαὶ πράξεις, ἐφ' ὅσον διαπιστοῦται ἡ πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο σύμπτωσης αὐτῶν. Ὅποιος δὲν αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀσφαλῆ παρὰ εἰς τὸν κόσμον τῆς φυσικῆς πραγματικότητος, ὁποῖος φρονεῖ ὅτι μόνον, τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων γινωσκόμενον εἶναι «ἀληθές» καὶ πραγματικόν, θὰ ἠδύνατο νὰ σταθῇ εἰς τὸ γεγονὸς, ὅτι διὰ τοῦ ιδανικοῦ, νοητοῦ σχήματος κατανοοῦνται μόνον *πραγματικὰ*, δηλαδή μόνον διὰ τῶν αἰσθήσεων γνωστὰ γεγονότα καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι πολιτεία δὲν εἶναι τὸ ιδανικὸν σύστημα, τὸ κατάλληλον πρὸς κατανόησιν πραγματικῶν γεγονότων, ἀλλὰ εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ πραγματικὰ γεγονότα, θεωρούμενα ἀπὸ τὸ ὠρισμένον τοῦτο σύστημα. Καὶ οὕτω θὰ ἐνόμιζε, ὅτι ἔσωσε τὴν φυσικὴν πραγματικότητα τῆς πολιτείας. Ἄλλ' ὅμως εἰς τὴν χρησιμεύει αὕτη ἢ μικρὰ πλάνη, ἐὰν τελικῶς πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ «πραγματικὰ» αὐτὰ γεγονότα, ὡς *τοιαῦτα*, οὐδένα ἔχουσι πολιτειακὸν χαρακτήρα, ὅτι ἡ πολιτειακὴ αὐτῶν ὑπόστασις ἀπορρέει ἐκ τοῦ ιδανικοῦ συστήματος, ὅτι ἐδρεύει αὕτη ἐν τῇ ιδανικῇ αὐτῇ σφαίρᾳ, διότι ὅ,τιδήποτε οὐσιῶδες λεχθῆ περὶ πολιτείας, πρέπει πράγματι νὰ ἀφορᾷ τὴν πολιτειακὴν τάξιν, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν, πρέπει *νὰ διατυπώσῃ τὴν οὐσίαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς πολιτειακῆς αὐτῆς τάξεως*. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς γενικῆς πολιτειολογίας.

§ 10. Ἡ πολιτεία δὲν διακρίνεται κατὰ τρόπον οὐσιαστικὸν ἀπὸ τὰς ἄλλας *κοινωνίας*, διὰ τοῦ δεοντολογικοῦ αὐτῆς χαρακτήρος. Καὶ αἱ ἄλλαι κοινωνίαι ἐννοοῦνται μόνον ὡς δεοντολογικὰ συστή-

ματα. Ἡ οὐσία πάσης κοινωνικῆς ἐνώσεως δύναται να νοηθῆ μόνον ὡς δεσμὸς ἀποτελῶν τὸ ἰδιαίτερον νόημα τοῦ κοινωνικοῦ κανόνος (Norm). Ἡ εἰδικῶς κοινωνικὴ ἐνωσις, ἡ κοινωνικὴ πλοκὴ εἶναι ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς σύνολον ὑποχρεώσεων, εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς δεοντολογικῆς τάξεως θεμελιωθεῖσα ὑποχρέωσις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ὠρισμένην συμπεριφορὰν. Εἶναι ματαία ἡ ἀναζήτησις τῆς οὐσίας τῆς κοινωνίας, εἰς οἵασδήποτε καθαρῶς πραγματικὰς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑπὸ τῆς κατηγορίας τῆς αἰτίας διεπομένας σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως δὲν ἐξηγεῖται διατι μόνον *ἡ σχέσις ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον* ἔχει *κοινωνικόν* χαρακτῆρα καὶ διατι ὄχι ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ζῶα ἢ πρὸς τὴν ἄψυχον φύσιν. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνον πραγματικὰς σχέσεις, ποῦ ἔχουν πάντοτε τὴν μορφήν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, τότε δὲν ὑφίσταται μεταξὺ δύο ἀνθρώπων «δεσμὸς» οὐσιωδῶς διάφορος ἀπὸ τὸν ὑφιστάμενον μεταξὺ ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ ἐνὸς δένδρου, τὸ ὁποῖον ὑλοτομεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἢ μεταξὺ μιᾶς φλογὸς οἰνοπνεύματος καὶ μιᾶς ὑπ' αὐτῆς θερμοανθείσης καὶ διασταλείσης στήλης ὑδραργύρου. Μόνον διότι δὲν ἔχει νόημα νὰ καταστήσωμεν ἄλλας σχέσεις ἐκτὸς *τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων* περιεχόμενον κανόνων (Normen), ἀντικείμενον ρυθμίσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως, πρέπει αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τοιαύτας, μόνον δι' αὐτὸ ὁ κοινωνικὸς δεσμὸς, εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτοῦ ἐννοιαν, εἶναι ἔννομος δέσμευσις, ὑποχρέωσις. Μόνον ὑπ' αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν ἐμφανίζεται ἡ κοινωνία, ὡς ἀντικείμενον διάφορον τῆς «φύσεως» καὶ δύναται ἡ κοινωνικὴ θεωρία νὰ θεμελιωθῆ ὡς αὐτοτελὴς ἐπιστήμη ἐναντι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι διαμορφώσεως τῆς κοινωνιολογίας ὡς φυσικῆς ἐπιστήμης, ἄγουν εἰς τὴν διάλυσιν αὐτῆς. Ἡ κοινωνιολογία πρὸς τοιαύτην κατεύθυνσιν παρασυρομένη μετατρέπεται κατὰ κανόνα εἰς ψυχολογίαν τοῦ ἀτόμου· καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον, ὡς τῇ ἀληθείᾳ συχνάκις συμβαίνει, ὑπὸ τὸ κάλυμμα ὀρολογίας εἰλημμένης ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, δὲν διατυπώνει ἠθικοπολιτικὰς σκέψεις καὶ δὲν εὐρίσκειται οὕτω καὶ πάλιν ἐν τέλει εἰς τὸν κόσμον τοῦ δέοντος. Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἀντίθεσις ὄντος καὶ δέοντος, φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ νόμου, πραγματικότητος καὶ ἀξίας, κατ' οὐσίαν συμπίπτει μὲ τὴν ἀντίθεσιν φύσεως.

καὶ πνεύματος. Ὡς κοινωνικὸν φαινόμενον ἡ πολιτεία δὲν ἔχει τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸν κόσμον τῆς φύσεως, ἀλλὰ εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος.

§ 11. Ἄν ἡ πολιτεία εἶναι, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ μορφαί, τάξεις τις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ συστήματος τῶν κανόνων, τότε παρίσταται ἡ ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἄλλας κοινωνικὰς ὁλοτήτας. Ἡ πολιτειακὴ τάξις διακρίνεται ἀπὸ τὰς λοιπὰς κοινωνικὰς τάξεις κυρίως διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἶναι **ἐξαναγκαστικὴ τάξις**. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ πολιτεία ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἔννοιαν καθ' ἑαυτὴν ἢ κατὰ τὰς ἐξουσίας ἐνός ἀτόμου εἰς αὐτὴν εἶναι, κατὰ ἓνα ὠρισμένον τρόπον, ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν εἰς αὐτὴν ὑποτεταγμένων ἀνθρώπων· τοῦτο τὸ ἔχει κοινὸν ἡ πολιτειακὴ τάξις μετὰ ἄλλας κοινωνικὰς τάξεις. Διότι ὁ χαρακτήρ αὐτὸς δὲν συνίσταται κατὰ βάθος εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν κῦρος τῶν κανόνων. Ἡ πολιτειακὴ τάξις εἶναι ἐξαναγκαστικὴ τάξις κυρίως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι εἶναι **ἐξαναγκασμὸς ὑπὸ διατασσούσης τάξεως**. Οἱ κανόνες τῆς χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ γνωρίσματος, ὅτι συνιστοῦν εἰδικὴν ἐξαναγκαστικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία, ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, ἐκτελεῖται ὑφ' ἐνός ἀνθρώπου ἐναντίον ἐνός ἄλλου. Τὸ σχῆμα λοιπὸν τῆς ἐξαναγκαστικῆς αὐτῆς τάξεως εἶναι τὸ ἐξῆς. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἓνας ἀνθρώπος συμπεριφέρεται κατὰ ὠρισμένον τρόπον, τοῦτέστι πράττει ἢ ἀμελεῖ κάτι ὠρισμένον, πρέπει ἓνας ἄλλος ἀνθρώπος, ποῦ εἶναι τὸ «ὄργανον,» τῆς πολιτείας, νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τοῦ πρώτου μίαν ἐξαναγκαστικὴν ἐνέργειαν.

Τοιαῦται ἐξαναγκαστικαὶ ἐνέργειαι ὑπάρχουν δύο, δηλαδή ἡ ποινὴ καὶ ἡ ἐκτέλεσις. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐξαναγκαστικῆς αὐτῆς τάξεως εἶναι νὰ προκαλέσῃ τοιαύτην συμπεριφορὰν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ **ἀποφεύγηται ὁ ἐξαναγκασμὸς**. Κατὰ τὸ νόημα δὲ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ οἱ ἀνθρώποι πρέπει νὰ συμπεριφέρονται ἔτσι, ὥστε ἡ συμπεριφορὰ των νὰ μὴν ἀποτελῇ τὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπακολούθησιν τῶν ἐξαναγκαστικῶν μέτρων. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει ἡ πολιτειακὴ τάξις, πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ πολιτειακὴ τάξις ἐπιβάλλει τὴν ποινὴν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν εἰς τὴν ἀρνητικὴν πρὸς τὴν πολιτειακὴν τάξιν συμπεριφορὰν.

§ 12. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι ὁ **μηχανισμὸς τοῦ ἐξαναγκασμοῦ**, (ὡς τοιοῦτον δὲ χαρακτηρίζει κανεῖς συνήθως τὴν πολιτείαν) εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὴν **τάξιν τοῦ δικαίου**. Οἱ κανόνες, ποῦ ἀποτελοῦν τὴν πολιτειακὴν τάξιν, εἶναι οἱ **κανόνες τοῦ δικαίου**. Ὁ κανὼν τοῦ δικαίου εἶναι ὁ καιὼν τοῦ καταλογισμοῦ, δυνάμει τοῦ ὁποίου συντελεῖται ὁ καταλογισμὸς πράξεων εἰς τὴν πολιτείαν, ἢ ὁποῖα, ὡς ὑποκείμενον τῶν πολιτειακῶν ἐνεργειῶν, εἶναι μόνον ἡ προσωπικοποίησις τῆς τάξεως τοῦ δικαίου. Ἡ νομικὴ διάταξις εἶναι, ὡς εἰδικὸς **νόμος δικαίου** εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτείας, τὸ ἀνάλογον πρὸς τὸν φυσικὸν νόμον. Ὅπως αὐτὸς ἔτσι καὶ ἐκεῖνος συνδέει, ὡς ὑποθετικὴ κρίσις, δύο γεγονότα πρὸς ἄλληλα. Ἐὰ δύο στοιχεῖα τῆς νομικῆς διατάξεως, ποῦ συνδέονται μὲ τὸ «δέον», εἶναι ἡ προϋπόθεσις τοῦ δικαίου (τὸ **αἰτιολογοῦν** γεγονός) καὶ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα (τὸ **αἰτιολογούμενον** γεγονός). Ἐὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἦτοι ἡ ἐξαναγκαστικὴ ἐνέργεια, αὐτὴ ἡ εἰδικὴ **ἀντίδρασις τοῦ δικαίου**, εἶναι συνάμα καὶ ἡ εἰδικὴ **δράσις τῆς πολιτείας**, ὡς ἐνὸς ἐξαναγκαστικοῦ μηχανισμοῦ, εἶναι ἡ πολιτειακὴ ἐνέργεια· ὁ δὲ ἄνθρωπος, ποῦ ἔχει τὸν προορισμὸν νὰ ἐκτελῇ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν, εἶναι ὄργανον τῆς πολιτείας. Ἐν τούτοις βραδύτερον θὰ δειχθῆ, ὅτι, ἐκτὸς τῆς **τυπικῆς** καὶ διὰ τὸ δίκαιον οὐσιώδους ἐννοίας τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ὄργανου τῆς πολιτείας ὑπάρχει, καὶ μία **καθ' ὕλην καὶ περιεχόμενον** ἐννοία τῆς πολιτειακῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ ὄργανου τῆς πολιτείας καὶ συνεπῶς ἐκτὸς τῆς **τυπικῆς** ἐννοίας τῆς πολιτείας, ποῦ διὰ τὸ δίκαιον εἶναι οὐσιαστικὴ, ὑπάρχει καὶ ἡ **καθ' ὕλην καὶ περιεχόμενον** ἐννοία τῆς **πολιτείας**.

§ 13. Ἡ σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ **φυσικοῦ νόμου** καὶ τοῦ **νόμου τοῦ δικαίου**, ποῦ ἐμφανίζεται ὡς νομικὴ διάταξις, συνίσταται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ συνδέσμου τῶν δύο γεγονότων, ἦτοι τοῦ αἰτιολογοῦντος καὶ τοῦ αἰτιολογούμενου, δὲν εἶναι ἡ **ἀνάγκη τῆς αἰτίας**, ὅπως εἰς τὸν φυσικὸν νόμον, ἀλλὰ τὸ **δέον τοῦ καταλογισμοῦ**. Ὅταν δὲ ὀνομάζῃ κανεῖς αὐτὸν τὸν σύνδεσμον τῶν δύο γεγονότων, τὸν διὰ τοῦ δέοντος ἐπιτευχθέντα, **καταλογισμὸν** (προκειμένου βεβαίως περὶ κανόνος δικαίου), τότε ὁ καταλογισμὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ συστήματι τοῦ δικαίου ἢ τῆς πολιτείας, ἢ ἀνάλογος, πρὸς τὴν κατ'ἀνάγκην αἰτίαν, τὴν ἰσχύουσαν ἐν τῇ φύσει. Ἐκεῖνο, ποῦ ὡς τὰ τῶρα ὀνομάζεται συνήθως καταλογισμὸς μόνον εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ ποινικοῦ

δικαίου, παρουσιάζεται εἰς τὸ ἐξῆς ὡς μία εἰδικὴ περίπτωσις τῆς γενικῆς ἀρχῆς τοῦ καταλογισμοῦ καὶ εἶναι ἡ ποινὴ ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἔγκλημα. Ἀπὸ τὸν καταλογισμόν αὐτὸν ἐνὸς γεγονότος (τοῦ ἐννόμου ἀποτιλέσματος) εἰς ἓνα ἄλλο γεγονὸς (τῆς προϋποθέσεως τοῦ δικαίου) πρέπει νὰ χωρισθῇ καὶ νὰ διακριθῇ ὁ καταλογισμὸς ἐνὸς γεγονότος εἰς ἓνα πρόσωπον, ἢ ἀναφορὰ ἐνὸς γεγονότος εἰς τὴν ἐνότησά τῆς τάξεως (ὀλοκληρωτικὴ καὶ μερικὴ τάξις) ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ γεγονὸς αὐτὸ τίθεται ὡς δεοντολογικῶς καταλογίσιμον δι' ἐνὸς κανόνος. Ὁ καταλογισμὸς ἐνεργείας τινος εἰς τὴν πολιτείαν εἶναι μία περίπτωσις τοῦ τελευταίου αὐτοῦ καταλογισμοῦ, τὸ δὲ πρόσωπον τῆς πολιτείας εἶναι τὸ περιληπτικώτατον, ἢ καθολικὴ προσωπικότης τοῦ δικαίου, ἐν ᾧ ὅλα τὰ ἄλλα νομικὰ πρόσωπα (ὑποκείμενα δικαίου) ἐμφανίζονται μόνον ὡς προσωποποιήσεις μερικῶν νομικῶν διατάξεων. Ἄν συνοψίσωμεν εἰς μίαν μερικὴν διάταξιν ὅλους τοὺς κανόνας, ποὺ κανονίζουν τὴν συμπεριφορὰν ἐνὸς ἀνθρώπου, ἢ προσωποποιήσεις τῆς μερικῆς αὐτῆς διατάξεως ἀποδίδει τὸ καλούμενον *φυσικὸν* πρόσωπον. Ἄν ὅμως πρόκειται περὶ μερικῆς διατάξεως, καθωρισμένης καθ' ἓνα οἷονδήποτε τρόπον, καὶ ρυθμιζούσης τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν μιᾶς *πολλότητος* ἀνθρώπων τότε ἔχομεν τὸ καλούμενον *νομικὸν* πρόσωπον. Ὑποκείμενον τοῦ δικαίου δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνεξάρτητός τις ὑπαρξίς, *ἰσταμένη ἐναντι τῆς τάξεως τοῦ δικαίου*, ἀλλ' ἢ τάξις τοῦ δικαίου, εἴτε ὡς ὅλον, εἴτε ὡς μέρος, κατὰ τὴν προσωποποίησιν αὐτῆς. Ἐπίσης καὶ τὸ καλούμενον *ὑποκειμενικὸν δίκαιον* δὲν εἶναι κάτι διάφορον ἀπὸ τὸ ἀντικειμενικὸν δίκαιον, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, ἐμφανιζόμενον ὑπὸ μίαν εἰδικὴν ἔποψιν. Εἰς τὸ δίκαιον κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴν ἔννοιαν, πρέπει νὰ συμπεριληφθῇ κυρίως ἡ *νομικὴ ὑποχρέωσις*· εἶναι ὁ κανὼν τοῦ δικαίου ἀναφορικῶς πρὸς ἓνα ὀρισμένον ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον, ὡς νομικὴ ὑποχρέωσις, ὑφίσταται διὰ τὴν συμπεριφορὰν ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἡ ἀντίθεσις ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπὸ τοῦ κανόνος τοῦ δικαίου ὀριζομένης ἐξαναγκαστικῆς ἐνεργείας, τῆς ποινῆς καὶ τῆς ἐκτελέσεως. Ἡ νομικὴ ὑποχρέωσις δίδει συνεπῶς τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν συμπεριφορὰν ἐκείνην, ποὺ προηγουμένως ὀρίσθη ὡς ἡ συμπεριφορὰ ἢ *ἐπιδιωκομένη* ὑπὸ τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Ἄν δώσωμεν εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν, τὴν μορφήν ἐνὸς κανόνος — τοῦ ὁποίου τὸ κῦρος ἰσχύει ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ὁ *ἐξαναγκασμός*,

ὄν ἡ τάξις τοῦ δικαίου ὁρίζει ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, πρέπει νὰ ἀποφευχθῆ—ἔχομεν τὸν **δευτερογενῆ κανόνα δικαίου**. Ὁ **πρωτογενής**, ὁ τὸν ἐξαναγκασμὸν διατάσων κανόν, ἐμπεριέχει ὡς προϋπόθεσιν διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς δεοντολογικῶς ἀναγκαῖον, τιθέμενον ἐξαναγκασμὸν, τὴν εἰς τὸν **δευτερογενῆ** κανόνα δικαίου ἀντιτιθεμένην συμπεριφορὰν. Μπορεῖ δὲ κανεὶς πρὸς καλλιτέραν ἐπιπέτειαν νὰ ἐννοήσῃ τὴν γενικὴν νομικὴν διάταξιν, τὴν περιλαμβάνουσαν καὶ τὸν πρωτογενῆ καὶ τὸν δευτερογενῆ κανόνα δικαίου, ὡς ἓνα εἶδος **διπλοῦ κανόνος**· ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις ἓνας ὠρισμένος ἄνθρωπος δέον νὰ συμπεριφέρεται κατὰ ἓνα ὠρισμένον τρόπον· ἂν ὅμως δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι, τότε δέον ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος, τὸ ὄργανον τῆς πολιτείας, νὰ ἐκτελέσῃ ἐναντίον του, διὰ μιᾶς ὠρισμένης διαδικασίας, μίαν ἐξαναγκαστικὴν ἐνέργειαν (ποινὴν ἢ ἐκτέλεσιν). Ὁ **δευτερογενής** κανὼν δικαίου, πού εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, εἶναι κατ' οὐσίαν περιττός· ἐκφράζει μόνον, πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν, τὴν σχέσιν ἐκείνην, πού ἐξάγεται ἤδη ἀπὸ τὸν πρωτογενῆ κανόνα δικαίου, καὶ πού ἐπὶ τοῦ προκειμένου χαρακτηρίζεται ὡς νομικὴ ὑποχρέωσις. **Κάθε** νομικὴ διάταξις ὁρίζει συνεπῶς μίαν **νομικὴν ὑποχρέωσιν**. Ὁχι ὅμως καὶ δικαίωμα νομικόν, τὴν ἄλλην δηλαδή μορφήν τοῦ δικαίου κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴν ἐννοιαν. Περὶ νομικοῦ δικαιώματος τότε μόνον δύναται νὰ γίνῃ λόγος, (ὑπὸ τὴν ὀρολογικὴν σημασίαν τῆς λέξεως), ὅταν εἰς τὰς προϋποθέσεις μὲ τὰς ὁποίας συνδέει ἡ νομικὴ διάταξις τὸ ἐννομον ἀποτέλεσμα συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἐκφρασις τῆς κατευθυιομένης εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ βουλήσεως ἐνὸς ἀνθρώπου, πού ἔχει συμφέρον διὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ μάλιστα, ἔτσι ὥστε ἡ τάξις δικαίου τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἔχοντος τὸ νομικὸν δικαίωμα πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ στραφῇ οὗτος ἐναντίον τοῦ ἔχοντος νομικὴν ὑποχρέωσιν.

§ 14. Ἀρχικῶς ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐξαναγκαστικῆς ἐνεργείας, τῆς ποινῆς καὶ τῆς ἐκτελέσεως, μετεβιβάσθη ἀπὸ τὴν τάξιν τοῦ δικαίου εἰς ἐκείνους τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα, πού ἀκριβῶς ἐπροστατεύοντο διὰ τῆς τάξεως τοῦ δικαίου, ἐπροσβάλλοντο. Οὕτω ὁ υἱὸς ὁ ὁποῖος, ἐνεκα τοῦ φόνου τοῦ πατρὸς του, ἐλάμβανεν «ἐκδίκησιν αἵματος» ἀπὸ τὸν δολοφόνον, οὕτω ὁ πιστωτής, ὁ ὁποῖος συνελάμβανε τὸν καθυστεροῦντα τὰ χρέη του ὀφειλέτην διὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ μὲ ὠρισμένα ἐνέχυρα. Αὐταὶ εἶναι αἱ πρωτόγονοι μορφαὶ τῆς

ποινήs και τῆs ἐκτελέσεωs· και αὐται ἀκόμη ἐκτελοῦνται «ὑπὸ ὀργάνων». Διότι μόνον ὡs ὄργανον τῆs τάξεωs τοῦ δικαίου, τῆs διὰ τῆs τάξεωs τοῦ δικαίου ρυθμιζομένηs κοινότητοs, και μόνον ἐπειδὴ ἐξουσιοδοτεῖται πρὸs τοῦτο ὑπὸ τῆs τάξεωs τοῦ δικαίου, ἐπιβάλλει και ἐκτελεῖ ὁ υἱὸs ἐπὶ τοῦ δολοφόνου τοῦ πατρόs του τὴν ὑπὸ τῆs τάξεωs τοῦ δικαίου προβλεπομένην ποινήν, και ἐπιβάλλει ὁ πισω- τῆs εἰs τὸν ὀφειλέτην τὸν ὑπὸ τῆs τάξεωs τοῦ δικαίου προβλεπόμε- νον ἐξαναγκασμόν. Μόνον δι' αὐτὸ δὲν εἶναι αἱ νέαι αὐται ἐξαναγκαστικαὶ ἐνεργειαὶ νέον ἄδικον. Ἀλλὰ εἰs τὴν πορείαν τῆs περαι- τέρω ἐξελίξεωs ἀφαιρεῖται ἡ ἐκτέλεσιs τῶν ἐξαναγκαστικῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν ἀπὸ τὰs χεῖραs τῶν παθόντων και καθορίζεται ὡs ἀπο- κλειστικὴ ἐνέργεια εἰδικῶν ἀνθρώπων, πού τοὺs χαρακτηρίζομεν ὡs πολιτειακὰ ὄργανα ὑπὸ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν τῆs λέξεωs. Ἡ ἐξε- λιξιs αὐτὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆs κοινωνικῆs κατανομῆs τῆs ἐργα- σίαs. Ἄν θέλῃ καιεἰs νὰ μεταχειρισθῆ τὴν λέξιν «πολιτεία» τότε μόνον, ὅταν ἐμφανισθῆ ἡ *τοιαύτη κατανομὴ τῆs ἐργασίας τῶν λει- τουργούντων ὀργάνων* πρὸs ἐπιβολὴν τῆs ἐξαναγκαστικῆs ἐνεργείαs, δύναται χωρὶs ἀντίρρησιν νὰ πράξῃ τοῦτο. Μόνον πρέπει νὰ ἔχῃ πλήρη συνείδησιν τοῦ γεγονότοs, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν και τῆs πρωτο- γόνου τάξεωs δικαίου, μόνον τεχνικὴ βαθμολογικὴ διαφορὰ και ὄχι οὐσιώδηs τοιαύτη ὑφίσταται.

Εἰs τὴν οὐσίαν τῆs ἐν προκειμένῳ ἀναφερθείσης ἐξελίξεωs, ἐνυπάρχει τὸ γεγονόs, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν ὀργάνων, τῶν λειτουργούν- των μὲ τὴν κατανομὴν τῆs ἐργασίας, χαρακτηρίζεται ὡs *ὑποχρέωσιs* ὡs και τὸ ὅτι ἡ ριζικὴ ἀντίθεσιs πρὸs τὴν καθ' ὑποχρέωσιν ἀναγκ- αίαν συμπεριφορὰν συνδέεται μὲ τὸ ἀποτέλεσμα, τὴν πειθαρχικὴν ποινήν, πού διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου εἰs τὴν στε- νὴν αὐτοῦ σημασίαν ἔχει ἐντελῶs εἰδικὸν χαρακτῆρα. Ὡs περιεχό- μενον αὐτῆs τῆs ὑποχρέωσεωs τῶν ὀργάνων, τοῦτέστι ὡs λειτουργία αὐτῶν τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων, ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, εἶναι δυ- νατὸν νὰ χαρακτηρισθῆ και κάτι ἄλλο, ἐκτὸs ἀπὸ τὴν ποινήν και τὴν ἐκτέλεσιν (π.χ. ἡ διαδικασία τῆs προπαρασκευῆs τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν). Τὰ πολιτειακὰ αὐτὰ ὄργανα, πού πληρῶνονται ἀπὸ ἓνα κεντρικὸν ταμεῖον και πού ὑποκύπτουν ὑπὸ ἓνα πειθαρχικὸν δίκαιον, μπορεῖ νὰ καταστοῦν ὑπόχρεα και διὰ τὸ ἔργον τῆs κοινωνικῆs προνοίαs, πουτέστι δι' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἔργα πού, ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν, τὰ

χαρακτηρίζει κανείς ως «διοίκησιν». Ἐννοήσωμεν τὴν «πολιτείαν» ὡς τὸν μηχανισμόν αὐτὸν τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων, τῶν πολιτειακῶν ὑπαλλήλων, τότε δύναται ἔκτος τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης (ποὺ συνίσταται εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ποινῆς καὶ τῆς ἐκτελέσεως καθὼς καὶ τὴν προπαρασκευαστικὴν διαδικασίαν των) νὰ ἀναπτύξῃ ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἔργον τῆς διοικήσεως. Κατ'αὐτὴν τὴν μέθοδον λοιπὸν προκύπτει, κατὰ διαστολὴν πρὸς τὴν *τυπικὴν* (formal) γενικὴν ἔννοιαν περὶ πολιτείας, ποὺ περιλαμβάνει τὴν τάξιν τοῦ ὅλου δικαίου, ἢ τὸ σύνολον τῶν γεγονότων τοῦ δικαίου, καὶ μία στενωτέρα *κατὰ περιεχόμενον καθωρισμένη* ἔννοια τῆς πολιτείας, ποὺ περιλαμβάνει μόνον ὠρισμένους κανόνας δικαίου ἢ ὠρισμένας πράξεις δικαίου. Ἐπίσης, ἔκτος τῆς τυπικῆς ἔννοιᾶς τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου, ποὺ ἐφαρμόζεται ἐφ' ὅλων τῶν πράξεων δικαίου, ἐμφανίζεται καὶ μία στενωτέρα, *περιεχομενικὴ* μόνον ἔννοια τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου, ποὺ περιλαμβάνει μόνον τὰς πράξεις δικαίου, τὰς ἐκτελουμένας μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους, ἔχοντας εἰδικὸν χαρακτήρα, εἰδικὰς ιδιότητας. Ἐν τούτοις ἡ *τυπικὴ* ἔννοια τῆς πολιτείας ἢ τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου πρέπει, καθὼς αὕτη προέκυψε ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἀνάπτυξιν, νὰ θεωρεῖται καὶ νὰ ἰσχύῃ ὡς ἡ πρωτογενῆς, ὡς ἡ θεμελιώδης ἔννοια.

§ 15. Ὁ ἐν προκειμένῳ ἀναπτυχθεὶς ἰσχυρισμὸς, ὅτι πολιτεία καὶ δίκαιον συμπίπτουν, ἐπειδὴ ἡ πολιτεία ὡς τάξις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τάξιν τοῦ δικαίου, εἴτε μὲ τὴν συνολικὴν, εἴτε μὲ τὴν μερικὴν τάξιν δικαίου, ἢ δὲ πολιτεία ὡς ὑποκείμενον, ὡς ὑποκείμενον δικαίου, ὡς πρόσωπον εἶναι μόνον ἢ *προσωποποίησης τῆς τάξεως τοῦ δικαίου*, εἴτε τῆς συνολικῆς εἴτε τῆς μερικῆς τάξεως δικαίου, ὁ ἰσχυρισμὸς λέγω αὐτὸς ἀντιφάσκει πρὸς τὴν συνήθη ἀντίληψιν καθ' ἣν πολιτεία καὶ δίκαιον πρέπει νὰ ἐννοηθοῦν ὡς δύο διάφοροι, ἂν καὶ ὅπως δὴποτε σχετιζόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὀντότητες. Φαντάζονται τὴν πολιτείαν ὡς «φορέα», ὡς «δημιουργόν», ὡς «ὑπερασπιστὴν» τοῦ δικαίου, ἐννοοῦν μάλιστα τὴν πολιτείαν, εἰ δυνατόν, ὡς προηγουμένην χρονικῶς τοῦ δικαίου καὶ βραδύτερον, ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὡς αὐτοδεσμευομένην, ἀπὸ τὸ ἴδιον δίκαιον, ὡς ὑποτάσσουσαν οὕτως εἰπεῖν ἑαυτὴν εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ δικαίου. Ἡ ὀρθὴ θεωρητικῶς θεμελίωσις τῆς σχέσεως αὐτῆς δικαίου καὶ πολιτείας θεωρεῖται ὡς τὸ δυσκολώτατον πρόβλημα τῆς θεωρίας τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δικαίου, εἰς τὸ ὁποῖον μέχρι σή-

μερον δὲν κατωρθώθη νὰ δοθοῦν παρὰ ἀντιφατικαὶ λύσεις. Εἶναι δὲ τοῦτο αὐτονόητον· διότι ὁ *δυϊσμός μεταξὺ πολιτείας καὶ δικαίου* εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα παραδείγματα τοῦ *ἀναδιπλασιαμοῦ τοῦ ἀντικειμένου τῆς γνώσεως*, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι γεμάτη ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἐκεῖνο, ποὺ ἀποτελεῖ μόνον μέσον τῆς γνώσεως, πρὸς κατάληψιν τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, ποὺ ἀποτελεῖ βοηθητικὴν μόνον παράστασιν, διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἐνότητα, ποὺ διεπεί τὴν πολλότητα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν σχέσεων, δηλαδή ἡ *προσωποποίησης*, μεταβάλλεται δογματικῶς εἰς αὐθυπόστατον *ἀντικείμενον*, καὶ ἔτσι *ἀναδιπλασιάζεται* τὸ ἀρχικόν ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, καὶ δημιουργεῖται τὸ *φαινομενικὸν* πρόβλημα τῆς σχέσεως *δύο* ἀντικειμένων, ἐνῶ κατὰ βάθος ὑπάρχει μόνον *ἓνα* ἀντικείμενον. Φαινομενικὰ προβλήματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθοῦν ἱκανοποιητικῶς, ἀλλὰ μόνον νὰ διαλυθοῦν ὡς τοιαῦτα. Τὸ μεγαλοπρεπέστερον παράδειγμα ὡς πρὸς αὐτὸ μᾶς τὸ παρουσιάζει ἡ ἱστορία τοῦ πνεύματος εἰς τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξὺ θεοῦ καὶ κόσμου (φύσεως). Ἐκόστισε δὲ ἀπείρους κόπους εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ποὺ νὰ καταλάβῃ ὅτι ὁ θεὸς εἶναι μόνον προσωποποίησης τῆς φύσεως· ποὺ πρέπει νὰ ἐννοεῖται ὡς σύστημα νόμων. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ τῆς σχέσεως μεταξὺ θεοῦ καὶ κόσμου εἶναι καθ' ὅλα τὰ οὐσιώδη σημεῖα ὅμοιον πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δικαίου.

§ 16. Ἄν ἐννοηθῇ ἡ πολιτεία ὡς *τάξις δικαίου* τότε πρέπει ὅλα τὰ προβλήματα τῆς γενικῆς πολιτειολογίας νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ λυθοῦν ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτήν. Ὅχι μόνον εἶναι τοῦτο δυνατόν, ἀλλὰ καὶ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν καταφαίνεται ἡ *στενωτάτη σχέση τῶν προβλημάτων* περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται, καὶ ἀκολουθεῖ ἡ λύσις αὐτῶν ὡς ἐνιαῖον καὶ αὐτοτελὲς σύστημα. Οὕτω πῶς ἐπικυρώνεται καὶ ἡ ὀρθότης τῆς προϋποθέσεως αὐτῆς, δηλαδή τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι ἡ *τάξις τοῦ δικαίου*. Καὶ τῷ ὄντι· ὅλα τὰ προβλήματα τῆς γενικῆς πολιτειολογίας εἶναι προβλήματα τοῦ κύρους καὶ τῆς γενέσεως τῆς τάξεως τοῦ δικαίου, συνεπῶς προβλήματα δικαίου. Ἐκεῖνο, ποὺ ὀνομάζουσι «στοιχεῖα» τῆς πολιτείας, πολιτειακὴν ἐξουσίαν, ἔκτασιν τῆς πολιτείας, καὶ λαὸν τῆς πολιτείας, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ *κῦρος τῆς πολιτειακῆς τάξεως*, ὡς τοιαύτης, ὡς καὶ ἡ *τοπικὴ καὶ προσωπικὴ ἔκτασις τοῦ κύρους τῆς τάξεως αὐτῆς*. Μία εἰδικὴ περίπτωσις τοῦ

προβλήματος περὶ τῆς τοπικῆς ἐκτάσεως τοῦ κύρους τῶν κανόνων ποὺ ἀποτελοῦν τὴν πολιτειακὴν τάξιν εἶναι ἡ λύσις τῶν δικαιολογικῶν ἐκείνων μορφῶν, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν *διαίρεσιν τῆς πολιτείας εἰς περιφερείας*, ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς *συγκεντρώσεως καὶ τῆς ἀποκεντρώσεως*. Ὑπὸ τὴν ἀποψιν δὲ αὐτὴν ἐννοοῦνται ἡ διοικητικὴ ἀποκέντρωσις, τὰ αὐτοδιοικούμενα σώματα, αἱ χῶραι (Länder), τὰ ἀποσπάσματα τῆς πολιτείας κτλ. ἀλλὰ κυρίως ὅλα αἱ *ἐνώσεις πολιτειῶν*. Ἡ θεωρία τῶν *τριῶν ἐξουσιῶν* ἢ λειτουργιῶν τῆς πολιτείας παρουσιάζει ὡς ἀντικείμενόν της τοὺς διαφόρους *βαθμοὺς τῆς γενέσεως τῆς τάξεως τοῦ δικαίου*· τὰ πολιτειακὰ ὄργανα εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοηθοῦν, μόνον ὡς *πράξεις πρὸς γένεσιν τοῦ δικαίου*, αἱ δὲ *πολιτειακαὶ μορφαὶ* δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ *μέθοδος τῆς γενέσεως τῆς τάξεως τοῦ δικαίου*, ποὺ εἰκονικῶς τὴν ὀνομάζουν «*βούλησιν τῆς πολιτείας*».

Ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα τῆς γενικῆς πολιτειολογίας εἶναι ἢ προβλήματα τῆς οὐσίας ἢ τοῖ τῆς *μορφῆς* ἢ προβλήματα τοῦ *περιεχομένου* τῆς πολιτειακῆς τάξεως. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ἀναζητεῖται μόνον τὸ *δυνατὸν* περιεχόμενον· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ζητήσεως αὐτῆς εἶναι ὁ σχηματισμὸς *τύπων*. Τὸ ζήτημα ὅμως περὶ τοῦ *ὀρθοῦ* περιεχομένου τῆς πολιτειακῆς τάξεως δὲν πρέπει νὰ τίθεται ὑπὸ τῆς γενικῆς πολιτειολογίας· αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα τῆς *πολιτικῆς* τῆς πολιτικῆς ὡς θεωρητικοῦ κλάδου τῆς πολιτικῆς θεωρίας, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ἔτσι τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν πρὸς διάκρισιν αὐτῆς ἀπὸ τὴν γενικὴν πολιτειολογίαν. Ἡ γενικὴ πολιτειολογία πρέπει νὰ ἀποκλείσῃ αὐστηρότατα τὴν εἰσβολὴν τῆς εἰδικῆς πολιτικῆς ἀπόψεως εἰς τὴν σφαῖραν της καὶ μάλιστα διὰ τὴν διατήρησιν τῆς *καθαρότητος τῆς μεθόδου της*.

II. Τὸ κύρος τῆς πολιτειακῆς τάξεως (Στατικὴ)

A. Τὸ κύρος.

(Ἡ καλουμένη *ἐξουσία τῆς πολιτείας*, ἢ *κυριαρχία πολιτείας* καὶ *διεθνὲς δίκαιον*.)

§ 17. Κατὰ τὴν συνήθη ἀντίληψιν ἡ πολιτεία εἶναι *πολλότης ἀνθρώπων*, ἰσταμένων ὑπὸ ὀργανωμένην, τοῦτέστι *τακτοποιη-*

μένην, καὶ δὴ κατὰ *δίκαιον τρόπον*, ἐξουσίαν καὶ κατοικούντων ἐπιφάνειάν τινα τῆς γῆς ἀκριβῶς καθωρισμένην. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν συνενώνονται τρία ἰσότιμα «στοιχεῖα», ὁ λαὸς τῆς πολιτείας, ἡ *ἐκτασις* τῆς πολιτείας καὶ ἡ *ἐξουσία* τῆς πολιτείας καὶ ἀποτελοῦν συμπύλημα ἐμφανιζόμενον ὡς ὅλον καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κάτι παρόμοιον πρὸς ἓνα σῶμα ποῦ πληρεῖ τὸν χῶρον. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε κατανοηθέντων προκύπτει, ὅτι ἡ λαϊκὴ, ἡ κοινὴ ἀντίληψις περὶ πολιτείας στρέφεται κυρίως εἰς τὸ αἰσθητῶς ἀντιληπτὸν καὶ ἀπὸ τὸν γεγονὸς τῶν ἐνεργούντων ἀνθρώπων καὶ εἰς αὐτὸ ἀποδίδει οὐσιώδη σημασίαν διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας. Ἡ πολιτεία ὅμως δὲν εἶναι ἓνας ἄνθρωπος ἢ πολλοὶ ἄνθρωποι ὑποτασσόμενοι εἰς μίαν ἐξουσίαν, εἶναι μία τάξις, εἰς τὴν «ἐξουσίαν» τῆς ὁποίας ὑποτάσσονται οἱ ἄνθρωποι. Ἡ δὲ ἐξουσία αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ *κῦρος* αὐτῆς τῆς τάξεως, ἡ ὁποία εἶναι τάξις δικαίου. Ἄν δὲ ἐρωτήσῃ κανεὶς πῶς κυρίως ἐκφράζεται ἡ «ἐξουσία» τῆς πολιτείας, εἶναι φανερόν ὅτι κατ' οὐσίαν ἐκφράζεται αὕτη ὡς ἐξῆς· ἡ «ἐξουσία» ὑποτάσσει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν πολιτείαν, αὐτὴ εἶναι ἐκείνη, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ πολιτεία «δεσπόζει» τῶν ἀνθρώπων, δυνάμει τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται εἰς τὴν πολιτείαν, γίνονται «ὑφιστάμενοι» τῆς πολιτείας. Ὅλαι δὲ αἱ περιγραφαὶ αὐταὶ τῆς χαρακτηριστικῆς σχέσεως εἰς τὴν ὁποίαν διατελοῦν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πολιτείαν πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν πολιτείαν, εἶναι μόνον εἰκονικαὶ ἐκφράσεις τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς μίαν ὑποχρεωτικὴν τάξιν. Ὄταν λέγωμεν, ὅτι ἓνας ἄνθρωπος εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ συμπεριφορὰ ἑνὸς ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον ἑνὸς ἐξαναγκαστικοῦ κανόνος, ὁ ὁποῖος, ἐν συνδυασμῶ πρὸς ἄλλους ἐξαναγκαστικοὺς κανόνας ρυθμίζοντας τὴν συμπεριφορὰν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀποτελεῖ σύστημα, *ἐνιαίαν* τάξιν. Εἶναι δὲ ἐντελῶς ματαία ἡ προσπάθεια νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας ὡς συνισταμένην ἀποκλειστικῶς ἀπὸ πραγματικὰ γεγονότα. Κατὰ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἡ «ἐξουσία», ἡ «βία» θὰ ἐσήμαινε μόνον τὴν σχέσιν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, εἰδικῶς δὲ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀνθρωπίνης σχέσεως, τὴν σχέσιν τῶν ψυχικῶν αἰτιῶν πρὸς τὰ ἀποτελέσματά των, θὰ ἦτο δηλαδή ἡ καλουμένη *αιτιολογία*. Εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν, τὴν στηριζομένην εἰς τὴν γυμνὴν πραγματικότητα τοῦ φυσικοῦ

γίγνεσθαι καὶ τὴν μόνον ἄτομα καὶ τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς αὐτῶν σχέσεις γνωρίζουσιν, εἶναι ἐντελῶς ἀπρόσιτον τὸ εἰδικὸν νόημα ποῦ ἐγκλείει ὁ ὄρος «ἐξουσία τῆς πολιτείας». Τὸ γεγονός, ὅτι ἓνας ἄνθρωπος προκαλεῖ αἰτιολογικῶς τὴν συμπεριφορὰν ἑνὸς ἄλλου ἀνθρώπου, δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν διάφορον ἀπὸ οἰονδήποτε γεγονός αἰτιολογικὸν ἐν τῇ φύσει. Θὰ ἠδύνατο δὲ κανεῖς, ἀναφερόμενος εἰς τὰ κατὰ τὸ Ἰ μέρος ἤδη δεδομένα παραδείγματα, νὰ εἴπῃ, ὅτι, ἡ θερμότης ἢ ὁποῖα «δεσπόζει» τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα διαστέλλονται διὰ τῆς ἐπιδράσεώς της, εἶναι ὑποτεταγμένη, εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅτι τὸ δένδρον εἶναι «ὑποτεταγμένον» εἰς τὸν ὑλοτομοῦντα αὐτὸ, ἂν ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐνέργεια ἑνὸς ὄντος, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν θὰ ἦτο ἀγνώριστον. Ἐξαρτήτως δὲ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ σχέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐννοηθοῦν ὡς «πολιτεία» δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διακριθοῦν ἀπὸ τὰς λοιπὰς αἰτιολογικὰς σχέσεις, θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ὡς σχέσεις «ὠμῆς» ἐξουσίας. Ὁ τοιοῦτος τρόπος τοῦ θεωρεῖν τὰ πράγματα θὰ εἶχε, τὸ πολὺ, ὡς ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ποῦ ὀνομάζουν συνήθως, μὲ ἓνα ὄρον εἰλημμένον ἀπὸ τὴν δεοντολογία, τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, δηλαδή τὴν διαπίστωσιν, ὅτι οἱ ἰσχυρότεροι καθορίζουν τὸν τρόπον, καθ' ὃν δέον νὰ συμπεριφέρονται οἱ ἀσθενέστεροι, πράγμα τὸ ὁποῖον ἅμα ἀποφύγη καιεῖς κάθε ἀνάμιξιν μὲ τὸ δεοντολογικὸν στοιχεῖον, καταλήγει εἰς τὴν κοινοτυπίαν, ὅτι αἱ αἰτίαι ἔχουν ἀποτελέσματα. Ἡ παράστασις τῆς ἐξουσίας ἢ τῆς κυριαρχίας τῆς πολιτείας, τῆς ὑποταγῆς ἀνθρώπων εἰς τὸ κράτος τῆς πολιτείας, ἐνέχει τὸ νόημα, ὅτι ἡ «πολιτεία», ἢ ὀρθώτερον ὁ τὴν πολιτείαν ἀντιπροσωπεύων ἄνθρωπος, ὄχι μόνον διατάσσει, τοῦτέστι ἐκτιράζει μίαν βούλησιν, ἣτις δέον νὰ ῥυθμίσῃ τὴν συμπεριφορὰν ἑνὸς ἄλλου ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅτι ἔχει δικαίωμα νὰ διατάσῃ, εἶναι ἐξουσιοδοτημένος νὰ διατάσῃ, ἐνέχει τὸ νόημα ὅτι ὁ, ἄνθρωπος, ποῦ διατάσσει, εἶναι ἐξουσία, ὁ δὲ ἄλλος ἄνθρωπος ὄχι μόνον συμπεριφέρεται σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν, προκληθεῖσαν δι' ἓνα οἰονδήποτε λόγον, ἀλλ' ὅτι δέον νὰ συμπεριφέρεται οὕτως, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ περιφέρεται οὕτω. Συνεπῶς ἡ «διαταγὴ» τοῦ πρώτου εἶναι δι' αὐτὸν δεοντολογικὸς κανὼν. Ὅλα δὲ αὐτὰ γίνονται δυνάμει μιᾶς τάξεως, ἢ ὁποῖα ῥυθμίζει τὴν σχέσιν ἀμφοτέρων καὶ δυνάμει τῆς ὁποίας «ἀναφέρεται» ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου εἰς τὴν πολιτείαν

ὡς εἰς τὴν ἐνότητα τῆς τάξεως. Ἄνευ τοῦ νοήματος αὐτοῦ τῆς δεοντολογικῆς τάξεως δὲν ὑπάρχει «πολιτεία» εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας νὰ ἀποδοθοῦν ὠρισμένοι πράξεις καὶ εἰς τὸ ὅποιον νὰ εἶναι κανεὶς ὑποτεταγμένος κατ' ἓνα ὠρισμένον τρόπον. Ὅτι καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ εἶναι δυνατὸν ἡ τάξις αὕτη νὰ εἶναι καὶ *πραγματικῆ*, νὰ εἶναι ἐνεργὸς, ὠρισθῆ ἤδη. Ἄν ὅμως ἤθελε κανεὶς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἐξουσίαν τῆς πολιτείας μόνον τὴν πραγματικὴν ἐνέργειαν τῆς πολιτειακῆς τάξεως, τὴν δὲ ἰσχύουσαν τάξιν ὡς δίκαιον—κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἀντιτίθενται πολλάκις, ἡ πολιτεία καὶ τὸ δίκαιον—τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν μόνον ὑπὸ μίαν προϋπόθεσιν δηλαδή ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι θὰ εἶχε τις πλήρη συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ εἰδικὸν νόημα ὅλων αὐτῶν τῶν «ἐνεργειῶν» τῆς «πολιτειακῆς» ἐξουσίας θὰ ἀπέρρεε μόνον ἀπὸ τὸ κῦρος τῆς τάξεως ἐκείνης, πὺρ προσκαθοῦν ὁρολογικῶς νὰ τὴν ἀποκλείσουν ἀπὸ τὴν σφαιρὰν τῆς πολιτείας. Τοῦτο ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι προβληματικόν, ἐπειδὴ τὴν πραγματικὴν ἐνέργειαν τῆς τάξεως τοῦ δικαίου θὰ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς δύναμιν τοῦ *δικαίου* ἢ ὡς ἐξουσίαν τοῦ δικαίου.

§ 18. Ἡ νεωτέρα πολιτειολογία θεωρεῖ τὴν *κυριαρχίαν* ὡς μίαν χαρακτηριστικὴν ιδιότητα τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας, ἐνῶ ἄλλοτε ὠμίλει τις περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ *ἡγεμόνος* ἢ τοῦ *λαοῦ*. Ἡ κυριαρχία ὡς ιδιότης τῆς πολιτείας ἢ τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας, μὲ τὴν ὁποίαν συνταυτίζει κανεὶς εὐχαρίστως τὴν πολιτείαν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κάποια ποιότης ἐνὸς φυσικῶς ὑπάρχοντος ὄντος, ὑποβαλλομένου εἰς τὴν ἔρευναν τὴν καθορίζουσαν πραγματικὰ γεγονότα, ἀλλὰ μόνον μία ιδιότης τῆς ὡς ἰσχυρᾶς προϋποτεθείσης τάξεως τοῦ δικαίου. Ἡ ιδιότης δὲ αὕτη δηλοῖ ὅτι ἡ κυριαρχία εἶναι ἡ *ὑψίστη* τάξις, μὴ ἀπορρέουσα, ὡς πρὸς τὴν ἰσχύν της, ἀπὸ οὐδεμίαν ἄλλην ὑπεράνω αὐτῆς κειμένην. Σύμφωνα πρὸς τὸν ὄρισμόν αὐτὸν ἡ κυριαρχία λείπει ἀπὸ τὴν κοινότητα ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἡ τάξις ὑποτάσσεται εἰς μίαν ἀνωτέραν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πρώτη νὰ προσλαμβάνῃ τὸ κῦρος της ἀπὸ τὴν δευτέραν. Τὸ πρόβλημα τῆς κυριαρχίας εἶναι ἄρα κατ' οὐσίαν συνδεδεμένον μὲ τὸ πρόβλημα τῆς δυνατῆς σχέσεως δύο δεοντολογικῶν τάξεων. Τοῦτο δὲ εἶναι ἓνα καθαρῶς λογικὸν δεοντολογικὸν πρόβλημα. Μία πολλότης ἀπὸ κανόνας δεοντολογικοῦς ἀποτελεῖ μίαν τάξιν, τοῦτέστι ἓνα σχετικῶς ἀνεξάρτητον

σύστημα, ἂν τὸ κύριον αὐτῆς ἀναφέρεται εἰς ἓνα καὶ μόνον κανόνα, ὁ ὁποῖος δέον νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὁ **θεμελιώδης κανὼν**. Ἐπειδὴ δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ δικαίου εἶναι νὰ ρυθμίζῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γένεσιν, δι' αὐτὸ ἢ σχέσις, ἢ διέπουσα τὴν πολιτειακὴν τάξιν, εἶναι **σχέσις γενέσεως, δημιουργίας**. Ὅταν ζητήσῃ κανεὶς τὸν λόγον τοῦ κύριου ἑνὸς κανόνος τοῦ δικαίου, θὰ εὔρη αὐτὸν εἰς ἓνα ἄλλον κανόνα, ποῦ ρυθμίζει τὴν γένεσιν τοῦ κανόνος περὶ τοῦ ὁποῖου πρόκειται. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἰσχύει, ἐπειδὴ καὶ ἐφ' ὅσον ἐτέθη, ἐδημιουργήθη σύμφωνα μὲ τὸν ἄλλον, τὸν ἀνώτερον κανόνα. Ἄρα ὁ αἰδικὸς καιὼν τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἔχει ὡς θεμελιωτικὸν αἷτιον τοῦ κύριου τοῦ τὸν πολιτειακὸν **νόμον**, καὶ ὁ πολιτειακὸς νόμος τὸ **σύνταγμα**.

Δύο δεοντολογικαὶ τάξεις, ὡς δύο συστήματα κανόνων, δύνανται νὰ διατελοῦν εἴτε εἰς σχέσιν καθ' ἑνὸς ἢ τὸ ἓνα τίθεται ὑπεράνω τὸ δὲ ἄλλο ὑποκάτω, εἴτε εἰς τὴν σχέσιν καθ' ἑνὸς ἢ τὸ ἓνα τίθεται πλησίον τοῦ ἄλλου, δηλαδὴ παρατάσσεται πρὸς τὸ ἄλλο. Ἡ μία τάξις τίθεται ὑπεράνω τῆς ἄλλης, ἂν τὸ θεμελιωτικὸν αἷτιον τοῦ κύριου τῆς ἔγκειται εἰς ἓνα κανόνα, ὁ ὁποῖος ἀνήκει καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἢ μὲ ἄλλα λόγια, ἂν ὁ θεμελιώδης κανὼν τῆς μιᾶς τάξεως ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς ἄλλης τάξεως. Οὕτω πως ἡ κατωτέρα τάξις, στηριζομένη εἰς τὸν θεμελιώδη κανόνα, μεταβάλλεται εἰς συστατικὸν, γίνεται **μερικὴ τάξις** τῆς ἀνωτέρας τάξεως, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνει καὶ ἄλλας μερικὰς τάξεις. Ἡ ἀνωτέρα τάξις εἶναι συνάμα καὶ ἡ περιληπτικωτέρα τάξις. Μία τάξις εἶναι συνεπῶς ἢ ὑψίστη, ἢ κυρίαρχος, ἥτοι δὲν ὑπόκειται εἰς ἄλλην τάξιν, ἂν ὁ θεμελιώδης αὐτῆς κανὼν δὲν ἀνήκει εἰς καμμίαν ἄλλην τάξιν, εἰς κανένα ἄλλο σύστημα τεθειμένων κανόνων. Αὐτὸ ὅμως σημαίνει, ὅτι ὁ θεμελιώδης αὐτῆς κανὼν δὲν ἔχει μέ ἄλλους κανόνας κοινὸν τὸ θεμελιωτικὸν αἷτιον τοῦ κύριου τοῦ, διότι αὐτὸς δὲν τίθεται, δὲν δημιουργεῖται σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις ἑνὸς κανόνος. Ὁ θεμελιώδης νόμος μιᾶς **κυρίαρχου** ἢ ὑψίστης τάξεως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας θετικῶς **τεθειμένος**, ἀλλὰ ἓνας μόνον ὑποθετικῶς ἐννοούμενος κανὼν. Ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι κυρίαρχος δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, ἀπὸ τὴν ἀποψιν **τῆς θεωρίας τῶν κανόνων**, παρὰ ὅτι τὸ σύστημα τῶν κανόνων, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει κανεὶς ὡς πολιτειακὴν τάξιν, ἔχει τὸ θεμελιωτικὸν αἷτιον τοῦ κύριου τοῦ

καὶ συνεπῶς τῆς ἐνότητός του εἰς ἓνα **κανόνα**, ὁ ὁποῖος ὡς **ἔσχατος** δὲν προϋποθέτει κανένα ἄλλον θεμελιώδη κανόνα. Ἐάν θέλῃ νὰ ἐρωτηθῆται κανεὶς, κατὰ τὸν προηγουμένως ἀναφερομένον τρόπον, περὶ τοῦ θεμελιωτικοῦ αἰτίου τοῦ κύρους ἐνός, εἰδικοῦ κανόνος (ἢ μιᾶς συγκεκριμένης πολιτειακῆς ἐνεργείας), π.χ. μιᾶς ὠρισμένης δικαστικῆς ἀποφάσεως, τότε καταλήγει κανεὶς εἰς ἓνα ὠρισμένον **νόμον**. Ἐάν ἐρωτηθῆται κανεὶς, διατι ὁ κανὼν αὐτὸς ἰσχύει, διατι εἶναι δεσμευτικὸς κανὼν ἢ, πρᾶγμα πού εἶναι τὸ ἴδιον, διατι εἶναι ἐνεργεῖα μιᾶς ὠρισμένης πολιτείας, διατι ἀνήκει εἰς τὸ σύστημα μιᾶς ὠρισμένης πολιτειακῆς τάξεως, τότε καταλήγει κανεὶς εἰς ἓνα ὠρισμένον **συνταγματικὸν νόμον**, τούτέστι εἰς ἓνα νόμον ὁ ὁποῖος ἀπεφασίσθη εἰς ἓνα ὠρισμένον χρόνον ὑπὸ ἐνός ὠρισμένου ὀργάνου π.χ. ἐνός ὠρισμένου κοινοβουλίου. Ἐάν ἐρωτηθῆται ὅμως κανεὶς περαιτέρω διὰ τὸ κύρος τοῦ **συντάγματος** τούτου, τότε καταλήγει ἴσως κανεὶς εἰς ἓνα ἢ περισσότερους συνταγματικοὺς νόμους οἱ ὁποῖοι ἐξήχθησαν ὅλοι ἐν ὁμοφωνίᾳ πρὸς τὸ προηγηθὲν σύνταγμα. Τέλος δὲ καταλήγει κανεὶς εἰς ἓνα σύνταγμα, πού δὲν ἐτέθη κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς ἐνός ἀρχαιοτέρου, ἐνός, οὕτως εἰπεῖν, **πρώτου συντάγματος**, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ θετικοῦ δικαίου. Ὅτι τὸ σύνταγμα αὐτὸ, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι κανόνες τοῦ δικαίου, οἱ ἀναγραφόμενοι εἰς αὐτὸ, ἔχουν κύρος, αὐτὸ πρέπει νὰ **προϋποτεθῆ** ἔφ' ὅσον παραμένει κανεὶς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς κατ' ἰδίαν πολιτείας. Αὕτη ἢ προϋπόθεσις, ἢ ὑπόθεσις (κατὰ πλατωνικὴν ἔννοιαν) ἢ θεμελιούσα τὴν ἐνότητα τῆς πολιτειακῆς τάξεως, ὡς καὶ τὸν δικαιολογικὸν χαρακτῆρα ὅλων τῶν ἐνεργειῶν, πού ἀποτελοῦν τὴν πολιτείαν αὐτὴν, ἢ ὁποῖα λέγει ὅτι πρέπει νὰ συμπεριφέρεται κανεὶς ἔτσι, ὅπως ὀρίζει τὸ πρῶτον σύνταγμα ὄργανον, εἶναι ὁ θεμελιώδης ὑποθετικὸς κανὼν, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ὀνομάζωμεν **σύνταγμα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς λογικῆς τοῦ δικαίου**, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀμέσως ἔπ' αὐτοῦ στηριζόμενον **σύνταγμα ὑπὸ τὴν θετικὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου**. Ὁ θεμελιώδης κανὼν θεμελιώνει σὺν τῇ ἐνότητι καὶ τὴν **κυριαρχίαν** τὰς πολιτείας. Ὁ θεμελιώδης κανὼν θέτει τὸ ὑψιστον ὄργανον τῆς δημιουργίας κανόνων, τοῦτο διορίζει περαιτέρω ἄλλα ὄργανα διὰ τὴν περαιτέρω δημιουργίαν κανόνων, ταῦτα δὲ θέτουν ἐπίσης ἄλλα ὄργανα καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ πολιτεία ἐμφανίζεται οὕτως ὡς ὑψίστη τάξις, ὑπεράνω τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀνωτέρα τάξις ὡς πρὸς τὸ κύρος.

§ 19. Παράδειγμα μιᾶς τάξεως μὴ κυριάρχου, ὑποτεταγμένης εἰς ἄνωτέραν καὶ συνεπῶς πρὸς αὐτὴν συνυφασμένης, ἀποτελεῖ ὁ δῆμος ἐν τῇ πολιτεία. Ὁ νόμος, ὁ ἐμπεριέχων τὸν νόμον περὶ δήμου, εἶναι πολιτειακὸς νόμος, ἰσχύων δι' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς πολιτείας, καὶ ὁρίζει τὰ ὄργανα τοῦ δήμου, τὰ ὁποῖα ἐξουσιοδοτοῦνται νὰ δημιουργοῦν κανόνας ἀναφορικῶς πρὸς ὠρισμένα ἀντικείμενα καὶ ἰσχύοντας διὰ τὸν ἑκάστοτε δῆμον καθ' ὠρισμένον τρόπον. Ὁ «ἄνωτερος» κανὼν ἢ «ἄνωτέρα τάξις», ἢ ὁποῖα διορίζει μίαν ἀρχὴν πρὸς δημιουργίαν ἄλλων κανόνων, δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸ θεμελιωτικὸν αἶτιον τῆς κατωτέρας τάξεως, τὴν ὁποῖαν δημιουργεῖ ἢ ἀρχὴ, ἢ διορίσθῃσα ὑπὸ τῆς «ἄνωτέρας», ἀλλὰ δύναται νὰ ὀρίσῃ καὶ τὸ περιεχόμενον, τουτέστι κυρίως τὴν πραγματικὴν καὶ διοικητικὴν ἔκτασιν τοῦ κύρους τῆς κατωτέρας τάξεως. Εἰς τὴν ἄνωτέραν τάξιν ἀνήκει, ὡς συνήθως λέγουν, ἡ ἀρμοδιότης τῆς ἀρμοδιότητος. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ ἀληθὴς σχέσις ἢ ὑφισταμένη μεταξὺ κυριαρχίας καὶ ἀρμοδιότητος τῆς ἀρμοδιότητος.

Οἱ κανόνες, οἱ στηριζόμενοι εἰς τὸν πολιτειακὸν περὶ δήμων νόμον, ἀποτελοῦν τὴν τάξιν τοῦ δήμου ἢ τὴν ὑπ' αὐτῆς ρυθμιζομένην κοινωνίαν δικαίου τοῦ δήμου, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς ἄλλους δήμους, ἀποχωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ πολιτειακοῦ νόμου, τάσσεται εἰς συναλληλίαν καὶ τίθεται συνεπῶς εἰς σχέσιν πρὸς τὴν γενικὴν πολιτειακὴν τάξιν. Ἡ συναλληλία δύο ἢ περισσοτέρων συστημάτων κανόνων, εἶναι ἄρα δυνατὴ, μόνον ἐφ' ὅσον αἱ συνάλληλοι τάξεις ὑποτάσσονται ἀπὸ κοινοῦ εἰς μίαν ἄνωτέραν τάξιν, ἢ ὁποῖα θέτει αὐτὰς εἰς ἀμοιβαίαν συναλληλίαν, ὡς πηγαζούσας ἀπ' αὐτὴν, καὶ τὰς συνενώνει εἰς μίαν γενικὴν τάξιν, τῆς ὁποίας αἱ συνάλληλοι ἢ ὑπάλληλοι τάξεις εἶναι μερικαὶ καὶ ρυθμίζουν μόνον μερικὰς κοινωνίας. Ἐξ αὐτοῦ ὁμως ἐξάγεται περαιτέρω, ὅτι *μία καὶ μόνη* τάξις εἶναι *κυρίαρχος* ὑπὸ τὴν κυριολεκτικὴν ἔννοιαν, δηλαδὴ ἡ *γενικὴ* τάξις. Τὸ γεγονός δὲ, ὅτι χαρακτηρίζει κανεὶς μίαν τάξιν ὡς «κυρίαρχον» σημαίνει ἀκριβῶς, ὅτι ὁρίζει αὐτὴν ὡς γενικὴν τάξιν, ὡς ἰσχύουσαν γενικῶς. Εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ κανεὶς περισσότερα τοῦ ἐνὸς συστήματα κανόνων ὡς κυρίαρχα ἢ κοινωνίας δικαίου ὡς κυρίαρχους τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης. Ἡ *ἐνότης* τοῦ δεοντολογικοῦ συστήματος, ἢ ἐκφραζομένη διὰ τῆς ἐννοίας τῆς κυριαρχίας, σημαίνει ἀκριβῶς καὶ *μοναδικότητα* τοῦ συστήματος. Δὲν μπορεῖ κανεὶς

νά παραδεχθῆ δύο ἢ περισσοτέρους κανόνας, ἢ τάξεις, οἱ ὅποιοι εἶναι παράλληλοι πρὸς ἀλλήλους ὡς πρὸς τὸ κύρος αὐτῶν, χωρὶς νά ἀναγάγῃ τὸ κύρος τοῦτο εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ θεμελιωτικὸν αἷτιον. **Ἡ ἐνότης αὐτῆ τοῦ δεοντολογικοῦ συστήματος εἶναι τὸ ἀντίστοιχον τῆς ἐνότητος τῆς δεοντολογικῆς γνώσεως.** Καὶ ἡ παράστασις ἄρα δύο συγχρόνως ἰσχυόντων καὶ ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων δεοντολογικῶν συστημάτων εἶναι ἀσύλληπτος. Ἐκάστη τῶν τάξεων αὐτῶν θὰ ἔπρεπε νά ἐννοηθῆ ὡς κυρίαρχος καὶ συνεπῶς ὡς ἐφωδιασμένη με ἀρμοδιότητα ἀρμοδιότητος, ἐκάστη ἐξ αὐτῶν θὰ ἔπρεπε συνεπῶς νά ἐγκλείῃ τὴν δυνατότητα τῆς ἐπεκτάσεώς της καὶ ἐπὶ τῆς πραγματικῆς καὶ τοπικῆς περιφερείας τοῦ κύρους τῆς ἄλλης, τοῦτο δὲ θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα μίαν ἄλυτον διαφορὰν, θὰ εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὸ γεγονός ὅτι θὰ ἔπρεπε νά θεωρῆ κανεὶς ἰσχυροὺς κανόνας ἐμπεριέχοντας ἀντιφατικὸν περιεχόμενον. Ἀλλὰ ὁ νόμος τῆς ἀντιφάσεως ἰσχύει καὶ εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς δεοντολογικῆς γνώσεως.

§ 20. Ἐξ ὧν εἴπομεν προκύπτει, ὅτι ἡ πολιτεία, ὡς ἱστορικῶς δεδομένη εἰδικὴ πολιτεία, τότε μόνον ἐννοεῖται ὡς τῷ ὄντι κυρίαρχος, ὅταν ἰσχύουν δύο ὅροι οἱ ὅποιοι εἶναι συνέπεια τῆς ἐννοίας τῆς κυριαρχίας· πρῶτον ὅτι ὑπεράνω τῆς πολιτείας δὲν τίθεται καμμία ἄλλη τάξις δικαίου, ἄρα οὔτε καὶ ἡ τάξις τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ δεύτερον, ὅτι καμμία ἄλλη κοινωνία δικαίου εἶναι δυνατόν νά ἀναγνωρισθῆ ὡς συνάλληλος πρὸς τὴν πολιτείαν οὔτε ἄλλαι κυρίαρχοι πολιτεῖαι. Ἄν θέλῃ κανεὶς νά διατηρήσῃ τὴν παράστασιν μιᾶς πολλότητος συναλλήλων ὡς «πολιτειῶν» χαρακτηριζομένων κοινωνιῶν τοῦ δικαίου, τότε εἶναι ἠναγκασμένος νά ἀρνηθῆ τὴν κυριαρχίαν ὡς ιδιότητα τῆς πολιτείας, νά θυσιάσῃ τὰ **πρωτεῖα τῆς ἐνδοπολιτικῆς τάξεως τοῦ δικαίου** καὶ νά παραχωρήσῃ τὰ **πρωτεῖα εἰς τὴν τάξιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου**, ἢ ὅποια συνενώνει εἰς ἑαυτὴν καὶ καθορίζει τὰς τάξεις δικαίου τῶν εἰδικῶν πολιτειῶν. Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτείας αἰωρεῖται, πλήρης ἀντιφάσεων μεταξὺ τῶν δύο ἐκδοχῶν. Ἀφ' ἐνὸς ζητεῖ νά κρατήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς πολιτείας, καὶ, κατὰ κανόνα τοῦλάχιστον, νά ἀρνηθῆ τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς διεθνοῦς δικαίου ἰσταμένου ὑπεράνω τῶν εἰδικῶν πολιτειῶν καὶ ρυθμίζοντος δικαιολογικῶς τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεις. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως μένει σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεων πιστὴ εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι πλησίον τῆς κατ' ἰδίαν, καὶ ὡς κυρίαρχου ἰσχυούσης πολιτείας,

ἴστανται καὶ ἄλλαι ἐπίσης κυρίαρχοι πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι κατατάσσονται εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν πρὸς τὴν πρώτην.

§ 21. Ἡ παραδοχὴ τῶν πρωτείων τῆς κατ' ἰδίαν πολιτειακῆς, ἢ ὀρθώτερον τῆς *ἐνδοπολιτειακῆς* τάξεως δὲν ἔχει κατ' ἀνάγκην ὡς συνέπειαν, ὅτι πρέπει νὰ ἀρνηθῆ κανεὶς εἰς τὰς σχέσεις τῆς κατ' ἰδίαν «κυρίαρχου» πολιτείας πρὸς τὰς ἄλλας πολιτείας τὸν χαρακτήρα τοῦ *δικαίου* ἢ ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρήσῃ τὰς λοιπὰς πολιτείας ὡς τάξεις δικαίου ἢ ὡς κοινωνίας *δικαίου*. Ἀφορμὴ διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτὴν ἐδόθη ἀπὸ τὴν ποικιλοτρόπως ἀκόμη ἀντιπροσωπευομένην ἀκόλουθον θεωρίαν· διὰ νὰ ἰσχύη κάθε ἄλλη πολιτεία ὡς πολιτεία ἀπέναντι τῆς ἰδίας «κυρίαρχου» πολιτείας, τοῦτέστι ἀπέναντι τῆς πολιτείας, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς νομικῆς κατασκευῆς, τοῦ νομικοῦ συστήματος, πρέπει νὰ «εἶναι ἀνεγνωρισμένη» ὑπὸ τῆς ἰδίας πολιτείας. Ἡ ἀναγνώρισις δὲ αὐτῆ, ἢ ἀπαιτούμενη διὰ τὴν νομικὴν ὑπαρξίν τῆς ἄλλης πολιτείας ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐπιτετραμμένου. Ἄν ἡ «βούλησις» τῆς ἰδίας πολιτείας πρέπει νὰ εἶναι *ὑψίστη* κυρίαρχος βούλησις, τότε εἶναι συνεπὴς ἂν ἐπιτρέπη εἰς μίαν ἄλλην νομικὴν κοινωνίαν νὰ ἰσχύη ὡς τοιαύτη, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἰσχὺν τῆς ἰδίας πολιτείας. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι ἡ ἄλλη πολιτεία πρέπει νὰ ἀντλήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεώς της ἀπὸ τὴν ἰδίαν «κυρίαρχον» πολιτείαν. Ἡ κυρίαρχος αὐτῆ πολιτεία ἐπεκτείνεται συνεπῶς—βεβαίως κατὰ τυπικὴν ἔννοιαν—εἰς μίαν γενικὴν τάξιν δικαίου. Ἡ ἐνότης ὀλοκλήρου τοῦ συστήματος τοῦ δικαίου διατηρεῖται. Αἱ σχέσεις τῆς ἰδίας κυρίαρχου πολιτείας πρὸς τὰς λοιπὰς «ἀνεγνωρισμένας» πολιτείας ρυθμίζονται συνεπῶς μὲ κανόνας οἱ ὁποῖοι εἶναι στοιχεῖα τῆς ἰδίας πολιτειακῆς τάξεως. Τὸ διεθνὲς δίκαιον ἐμφανίζεται ἐν προκειμένῳ ὡς «ἐξωτερικὸν πολιτειακὸν δίκαιον» καὶ μάλιστα μόνον ἐφ' ὅσον οἱ ὡς διεθνὲς δίκαιον χαρακτηρισθέντες κανόνες ἔχουν ἐγκριθῆ ὑπὸ τῆς βουλήσεως τῆς ἰδίας «κυρίαρχου» πολιτείας, ἐφ' ὅσον τὸ διεθνὲς δίκαιον ἔχει «ἀναγνωρισθῆ» ὑπὸ τῆς ἰδίας πολιτείας. Καὶ αὕτη ἢ ἀντίληψις ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πολλῶν· βεβαίως ὄχι μέχρις ὅλων αὐτῆς τῶν συνεπειῶν, διότι πολλάκις καὶ εἰς ὠρισμένας σχέσεις ἐφαρμόζεται καὶ ὑπ' αὐτῶν ἢ ἀντίθετος θεωρία περὶ τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

§ 22. Είναι αδύνατον να ἀρνηθῆ κανείς, ὅτι ὠρισμένοι νομικαὶ θέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑποστηρίζονται ἄνευ ἐξαιρέσεως ὑφ' ὅλων, εἶναι ἀδιανόητοι χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Τοιαύτη νομικὴ θέσις εἶναι πρὸ παντὸς ἐκείνη ἢ ὁποῖα ἐκφράζεται διὰ τῆς συναλληλίας τῶν πολιτειῶν ἢ, πρᾶγμα ποῦ εἶναι τὸ ἴδιον, διὰ τῆς θεμελιώδους ἰσοτιμίας τῶν πολιτειῶν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἀνήκει τόσον πολὺ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἰδεολογίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὥστε πρέπει νὰ τὸ θεωρῆ κανείς ὡς ἀρνησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἂν ἡ νομικὴ κατασκευὴ τῶν διαπολιτειακῶν σχέσεων, τοῦτέστι τῶν σχέσεων τῆς ἰδίας πολιτείας πρὸς τὰς ἄλλας πολιτείας, χαρακτηρίζεται ὡς «ἐξωτερικὸν πολιτειακὸν» δίκαιον, τοῦτέστι γίνεται ἔτσι, ὥστε νὰ θεωρῆται ὡς σχέσις μεταξὺ ἀνωτέρας τάξεως καὶ τῶν κατωτέρων τάξεων ὑπ' αὐτῆς ἐγκρινομένων. Ἐπίσης καὶ ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη **ταυτότης τῆς πολιτείας παρὰ τὴν ἐπαναστατικὴν μεταβολὴν τοῦ συντάγματος** μόνον ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ὡς νομικὸς ἰσχυρισμὸς. Ἄν δηλαδὴ ἀφορμηθῆ κανείς ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς πολιτείας, τοῦτέστι ἂν θεωρήσῃ κανείς ὡς θεμελιωτικὸν αἷτιον τῆς πολιτείας τὴν ἐνότητα τὴν πηγάζουσαν ἀπὸ ἓνα θεμελιώδη ὑποθετικὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος ἐγκρίνεται καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ πρώτου θετικοῦ συντάγματος, τότε ἡ πολιτεία αὕτη ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ ἴδια ἐφ' ὅσον μένει τὸ σύνταγμα ἀμετάβλητον ἢ ἐφ' ὅσον τοῦτο μεταβάλλεται σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιον αὐτοῦ νόμον. Ἄν ὅμως τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ συντάγματος καταλάβῃ ἓνα νέον σύνταγμα, χωρὶς νὰ τηρηθοῦν οἱ ὅροι τοῦ πρώτου συντάγματος περὶ μεταβολῆς αὐτοῦ, τοῦτέστι ἂν γίνῃ μεταβολὴ δι' ἐπαναστάσεως, (ἐπανάστασις δὲ σημαίνει διὰ τὴν ἐννομον τάξιν μόνον διάσπασιν τοῦ δικαίου), τότε πρέπει νὰ **προϋποτεθῆ ἓνας ἄλλος θεμελιώδης ὑποθετικὸς κανὼν**, διὰ τοῦ ὁποῖου νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς ἀνώτατον ὄργανον δημιουργίας δικαίου ἡ νέα, διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐγκαθιδρυθεῖσα, κυριαρχία. Διὰ τοῦ γεγονότος ὅμως αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι **διασπᾶται ἡ συνέχεια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ δικαίου**. Ἡ διὰ τοῦ νέου συντάγματος ρυθμιζομένη πολιτεία δὲν εἶναι πλέον ἢ αὕτη πρὸς τὴν ἄλλην, ἢ ὁποῖα ἐρρυθμίζετο διὰ τοῦ παλαιοῦ, ἐπὶ ἐτέρου θεμελιώδους κανόνος στηρι-

ζομένου συντάγματος. Αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ κυρία σημασία τῆς ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐμφανισθείσης θέσεως, ὅτι ἡ ταυτότης τῆς πολιτείας στηρίζεται εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ συντάγματος· μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἀρχαία πολιτειολογία θεωρεῖ τὸ σύνταγμα ὡς ἔννοιαν λογικὴν καὶ ὄχι ὡς θετικὸν δίκαιον. Τὸ δίκαιον κατὰ τὴν λογικὴν αὐτοῦ σημασίαν ἐγγυᾶται διὰ τὴν ταυτότητα του. Ἀπὸ τὴν ἀποψιν ὁμῶς τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου προκύπτει μία ἐντελῶς διαφορευτικὴ ἐρμηνεία τοῦ γεγονότος τῆς ἐπαναστάσεως (ἢ τοῦ πολιτειακοῦ πραξικοπήματος, τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῶν ἄνω). Εἶναι κανὼν τοῦ θετικοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὅτι μία δύναμις, πού εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀναγνώρισίν της εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ζῶντας ὑπὸ τὸ κράτος της, ἰσχύει ὡς νόμιμος κυριαρχία ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας διοικητικῶς καὶ προσωπικῶς κρατεῖ, ἰσχύει καὶ ὅταν ἀκόμη ἐμφανίζεται ὡς *usurpator* ἢ ὡς ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ, συνεπῶς δὲ καὶ ὅταν ἡ ὑπ' αὐτῆς τεθεῖσα τάξις ἀποτελῇ διάσπασιν τοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἰσχύοντος συντάγματος. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν *διατυπώνει τὸ διεθνὲς δίκαιον τὸ γεγονός ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται τὸ κύρος τῆς ἐνδοπολιτειακῆς τάξεως δικαίου*· ἡ πολιτεία εἶναι κατάστασις διεθνοῦς δικαίου, ἡ δὲ ἐπιτυχὴς ἐπανάστασις (ἢ τὸ ἐπιτυχὲς πολιτειακὸν πραξικόπημα) θεωρεῖται ὡς ὁ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου διαγραφὴ δρόμος πρὸς δημιουργίαν ἢ πρὸς μεταβολὴν τοῦ συντάγματος. Ἀπὸ τὴν ἀποψιν λοιπὸν τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἡ *συνέχεια τοῦ δικαίου* διατηρεῖται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπαναστάσεως ἢ πολιτειακοῦ πραξικοπήματος. Τὸ πρόβλημα τῆς ταυτότητος εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μόνον πρόβλημα περιεχομένου. Ἡ ταυτότης ὑπάρχει κατὰ τὸ δίκαιον—παρὰ τὴν σχετικὴν διάσπασιν τοῦ δικαίου, δηλαδὴ τὴν εἰς τὴν σφαίραν τῆς ἐνδοπολιτειακῆς τάξεως δικαίου συντελουμένην—καὶ μάλιστα κατὰ τὸ *διεθνὲς δίκαιον*, ἂν ἡ νέα πολιτειακὴ τάξις ἔχῃ *κατ' οὐσίαν* τὴν ἰδίαν διοικητικὴν καὶ προσωπικὴν ἐκτασιν κύρους μετὰ τὴν προηγουμένην, ἂν *κατ' οὐσίαν*, εἶναι ἡ αὐτὴ ἐκτασις καὶ οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, πού ἀποτελοῦν τὴν πολιτείαν καὶ μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν διάσπασιν τοῦ συντάγματος. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, διατηρουμένης τῆς συνέχειας τοῦ δικαίου, εἶναι δυνατόν νὰ συμβοῦν δύο τινα· ἢ ἡ αὐτὴ πολιτεία νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετὰ τὸ πο-

λιτειακὸν πραξικόπημα ἢ ἀπὸ μίαν πολιτείαν νὰ γεννηθοῦν πολλαὶ νέαι πολιτεῖαι (παράδειγμα διὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ γερμανικὸν κράτος, διὰ δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὸ αὐστριακὸν κράτος καὶ αἱ διάδοχοι αὐτοῦ πολιτεῖαι μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ 1918). Ἐπίσης καὶ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι αἱ πολιτεῖαι δὲν δικαιοῦνται νὰ τίθενται ἐκτὸς τοῦ διεθνοῦς δικαίου, εἶναι δυνατὸς μόνον ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τοῦτέστι ἀπὸ τὴν ἄποψιν καθ' ἣν τὸ διεθνὲς δίκαιον ἴσταται ὑπεράνω τῶν κατ' ἰδίαν πολιτειῶν καὶ συνεπῶς εἶναι ὡς πρὸς τὸ δίκαιον **ἀνεξάρτητον ἀπ' αὐτῶν**.

§ 23. Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι μόνον ἡ θεωρία περὶ τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου δικαιολογεῖται ἐπιστημονικῶς. Ἄν ἀρκεσθῆ κανεὶς εἰς τὸ νὰ ἐννοήσῃ νομικῶς ἐκεῖνο ποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοηθῆ νομικῶς, ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς ἐνδοπολιτειακῆς τάξεως τοῦ δικαίου, τότε δύναται νὰ ἱκανοποιηθῆ μὲ τὴν θεωρίαν περὶ τῶν πρωτείων τῆς ἐνδοπολιτειακῆς τάξεως. Ὅπως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀναγκάσῃ ἓνα ἀναρχικὸν μὲ **ἐπιστημονικὰ** ἐπιχειρήματα νὰ θεωρήσῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων ἀτόμων ὡς σχέσεις **δικαίου** καὶ ὄχι ὡς ὠμὰς σχέσεις βίας, διότι ὡς σχέσεις δικαίου ἐρμηνεύονται αὐταὶ μόνον ὑπὸ τὴν **προϋπόθεσιν** τοῦ μνημονευθέντος θεμελιώδους κανόνος, ἡ προϋπόθεσις δὲ ποτὲ δὲν ἀποδεικνύεται, οὕτω πως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ **ἀποδείξῃ ἐπιστημονικῶς**, ὅτι αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν πολιτειῶν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς σχέσεις **δικαίου συναλλήλων** ὑποκειμένων (τοῦτέστι προσωποποιημένων τάξεων). Καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν πολλοὶ συγγραφεῖς, ποῦ ἀρνοῦνται εἰς τὸ καλούμενον διεθνὲς δίκαιον κάθε χαρακτήρα δικαίου. Ἀπέναντι μιᾶς τοιαύτης ἀντιλήψεως πρέπει νὰ ἀρκεσθῆ ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν ἄποψιν τῆς **νομικῆς ἐπιστήμης**, ἡ ὁποία διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄποψιν καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς, μὲ τὴν διαπίστωσιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἀρνητῆς τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐννοεῖ τὴν σχέσιν τῶν πολιτειῶν ὅπως ὁ ἀναρχικὸς τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων.

Ἐκεῖνο ὁμως, ποῦ πρέπει νὰ ἀποκλεισθῆ **ἐπιστημονικῶς** καθ' ὀλοκληρίαν εἶναι ἡ ἀσυνεπὴς **σύγχυσις ἀμφοτέρων τῶν ἀλληλαποκλειομένων θεωριῶν περὶ τῶν πρωτείων τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ περὶ τῶν πρωτείων τῆς ἐνδοπολιτειακῆς**

τάξεως, (κυριαρχία τῆς πολιτείας). Ἐπειτα πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἐπιστημονικῶς ἢ συχνὰ ἀνακύπτουσα ἀντίληψις, ὅτι ἡ ἐνδοπολιτειακὴ τάξις δικαίου καὶ ἡ τάξις τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζεται ὡς δίκαιον ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν τοῦ ὄρου, εἶναι δύο ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων συστήματα κανόνων καὶ εἰς οὐδεμίαν τάχα σχέσιν ἐνότητος πρὸς ἀλληλα διατελοῦν. Πρέπει δὲ ν' ἀποκλεισθῇ ἡ ἀντίληψις αὕτη, διότι ὁ δυναδικὸς αὐτὸς χαρακτήρ ἀντιφάσκει εἰς τὸ θεμελιῶδες αἴτημα πάσης ἐπιστημονικῆς, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς δεοντολογικῶς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, εἰς τὸ αἴτημα τῆς ἐνότητος τοῦ συστήματος.

§ 24. Τὸ πρόβλημα τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου συνίσταται συνεπῶς εἰς τὸ ἐρώτημα, ἂν καὶ πῶς οἱ ὡς διεθνῆς δίκαιον χαρακτηριζόμενοι κανόνες εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοηθῶν ὡς ἰσχυροὶ κανόνες, ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀποψιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θεωροῦνται οἱ, ἂν ἀμφιβάλως ὡς «δίκαιον» ἐκλαμβάνόμενοι, κανόνες τῆς ἐνδοπολιτειακῆς τάξεως τοῦ δικαίου, τοῦτέστι ἂν καὶ πῶς τὸ ὡς διεθνῆς δίκαιον χαρακτηριζόμενον σύνολον τῶν κανόνων, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ὡς πολιτειακὸν δίκαιον ἰσχυρὸν σύνολον τῶν καιρίων εἶναι δυνατόν νὰ συμπεριληφθῶν εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα ἰσχυρῶν κανόνων. Τὸ ζήτημα ἂν τὸ ὑλικόν, πὺν ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον διεθνῆς δίκαιον, εἶναι δυνατόν νὰ διατυπωθῇ διὰ τῆς εἰδικῆς μορφῆς τῆς νομικῆς διατάξεως ἢ τοῦ κανόνος τοῦ ἐπιβάλλοντος τὸν ἐξαναγκασμόν, εἶναι δευτερεύον. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα, τὸ πρόβλημα τῆς εἰδικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐξαναγκασμοῦ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Τοῦτο δὲ εἶναι ὁ πόλεμος. Αἱ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ρυθμιζόμεναι νομικαὶ ὑποχρεώσεις τελοῦν ὑπὸ τὴν κύρωσιν τοῦ πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον δικαιούται νὰ προβῇ κατὰ τοῦ παραβιάζοντος τὸ δίκαιον ἢ πολιτεία, τῆς ὁποίας τὰ συμφέροντα, τὰ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου, προσεβλήθησαν. Τὸ διεθνῆς δίκαιον παρουσιάζει λοιπὸν ἀκόμη μίαν **τεχνικῶς πρωτόγονον** τάξιν δικαίου, (ὡς ἐχαρακτηρίσθη ἤδη αὕτη εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον, § 14), διότι δὲν ἔχει εἰσέτι ὄργανα λειτουργοῦντα μὲ τὴν κατανομήν τῆς ἐργασίας. Ὅταν λοιπὸν χαρακτηρίσῃ κανεὶς τὴν ὑπὸ τῆς τάξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου ρυθμιζομένην κοινωνίαν δικαίου ὡς μίαν *civitas maxima*, ὡς μίαν παγκόσμιον πολιτείαν, τοῦτο ἐπιτρέπεται μόνον ἂν ὁ ὄρος «πολιτεία» ληφθῇ ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτοῦ ἐννοίαν.

Δι' αὐτοῦ ὅμως ἐκφράζεται ἡ ἀντίληψις, ὅτι τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὴν τεχνικὴν ἐξέλιξιν τῆς τάξεως αὐτῆς τοῦ διεθνoῦς δικαίου γενικῶς, πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῆς πολιτείας, τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς. Εἶναι δὲ τις ἐλεύθερος νὰ θεωρῇ τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴν ὡς πολιτικῶς κατορθωτὴν ἢ ἀκατόρθωτον, ὡς σωτήριον ἢ ὡς καταστροφικὴν. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι ἡ οὐσία, τῆς πολιτείας δὲν ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν.

(Ἔπεται συνέχεια εἰς τὸ ἀκόλουθον τεῦχος)